

Tweede Kamer der Staten-Generaal

Vergaderjaar 2024–2025

Jaarverslag en Slotwet van het Klimaatfonds 2024

Nr.

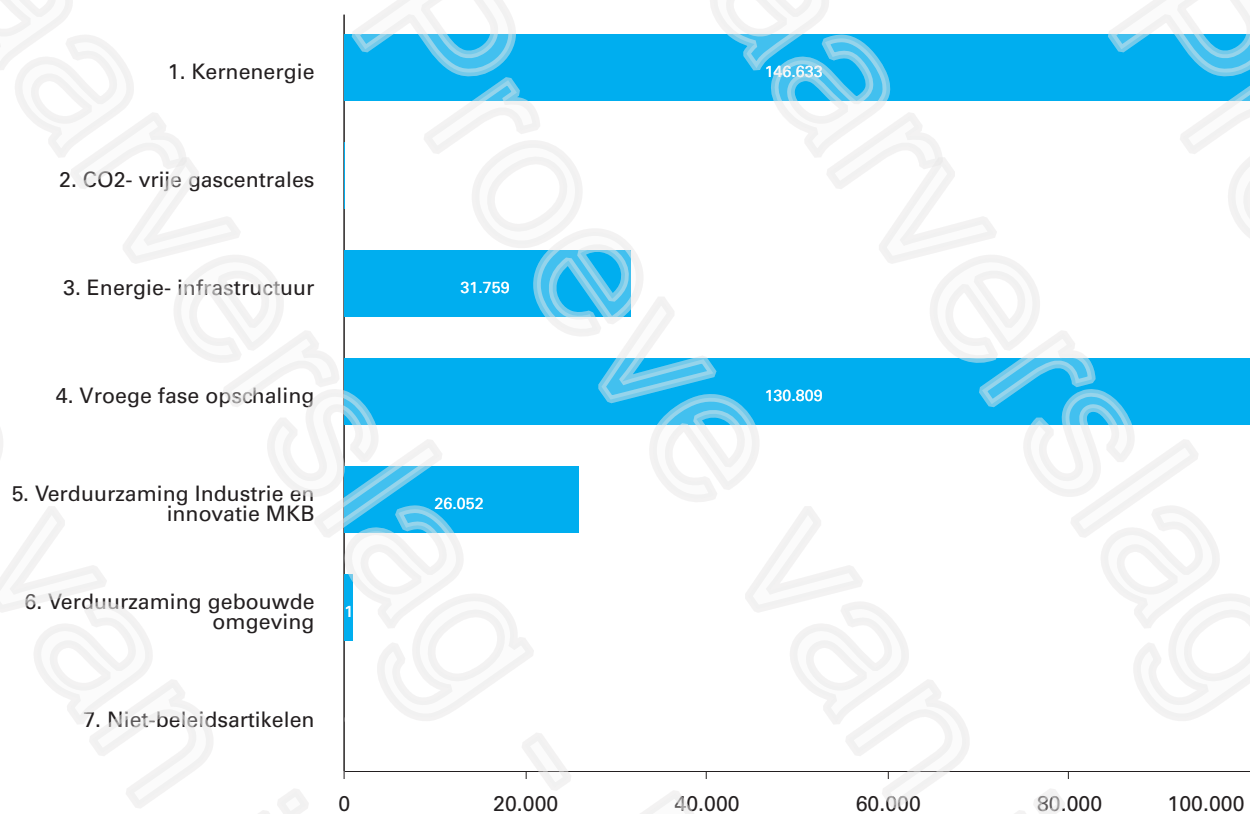
JAARVERSLAG VAN HET KLIMAATFONDS
Ontvangen 21 mei 2025

INHOUDSOPGAVE

Gerealiseerde uitgaven en ontvangsten	3
A. Algemeen	4
1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening	4
Dechargeverlening door de Tweede Kamer	6
Dechargeverlening door de Eerste Kamer	6
2. Leeswijzer	7
B. Beleidsverslag	9
3. Beleidsartikelen	9
3.1 Beleidsartikel 1 Kernenergie	9
3.2 Beleidsartikel 2 CO2-vrije gascentrales	12
3.3 Beleidsartikel 3 Energie-infrastructuur	14
3.4 Beleidsartikel 4 Vroege fase opschaling	16
3.5 Beleidsartikel 5 Verduurzaming Industrie en innovatie mkb	18
3.6 Beleidsartikel Verduurzaming van de gebouwde omgeving	20
3.7 Onverdeeld	22
C. Jaarrekening	24
4. Verantwoordingsstaat	24
D. Bijlagen	25
Bijlage 1: Overzicht realisatie en onderuitputting Klimaatfonds 2024	25
Bijlage 2: Moties en toezeggingen	43

GEREALISEERDE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN

Figuur 1 Gerealiseerde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln)

A. ALGEMEEN

1.1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening

Aan de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Om de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal overzicht te bieden over de voortgang van het Klimaatfonds bied ik u een proeve van jaarverslag aan van het Klimaatfonds (M) over het jaar 2024. Deze proeve van jaarverslag heeft nadrukkelijk geen formele status, behoeft geen instemming van uw Kamers, en dient uitsluitend om een beeld te geven van hoe het jaarverslag van het Klimaatfonds eruit kan zien. Ondanks dat deze proeve van jaarverslag geen formele status heeft, is het bedoeld om uw Kamer een gebundeld en duidelijk overzicht te geven van de realisatie en onderuitputting in het Klimaatfonds in 2024. De departementen aan wie deze middelen zijn toegekend verantwoorden deze middelen immers officieel in hun eigen jaarverslagen.

Onder verwijzing naar de artikelen 2.37 en 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Klimaat en Groene Groei decharge te verlenen over het in het jaar 2024 gevoerde financiële beheer.

Voor de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening stelt de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 7.14 van de Comptabiliteitswet 2016 een rapport op. Dit rapport wordt op grond van artikel 7.15 van de Comptabiliteitswet 2016 door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Algemene Rekenkamer over:

1. het gevoerde begrotingsbeheer, financieel beheer, materiële bedrijfsvoering en de daartoe bijgehouden administraties van het Rijk;
2. de centrale administratie van de schatkist van het Rijk van het Ministerie van Financiën;
3. de financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
4. de totstandkoming van de niet-financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
5. de financiële verantwoordingsinformatie in het Financieel jaarverslag van het Rijk.

Bij het besluit tot dechargeverlening worden verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken betrokken:

1. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2024;
2. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt;
3. het rapport van de Algemene Rekenkamer over het onderzoek van de centrale administratie van de schatkist van het Rijk en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
4. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer over de in het Financieel jaarverslag van het Rijk, over 2023 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten over 2023, alsmede over de saldbalans over 2023 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 7.14, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2016).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

De Minister voor Klimaat en Groene Groei,

S.Th. M. Hermans

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar [artikel 2.40](#) van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van [artikel 2.40](#), derde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar [artikel 2.40](#) van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van [artikel 2.40](#) van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

2. Leeswijzer

Deze leeswijzer bevat de volgende onderdelen:

1. Opbouw jaarverslag
2. Controlenormen financiële en niet-financiële gegevens
3. Ontwikkelingen Klimaatfonds in 2024

1. Opbouw jaarverslag

Dit jaarverslag bevat informatie over de maatregelen die voor 2024 aan alle departementen toegekend zijn en op de departementale begrotingen verantwoord worden.

De beleidsartikelen in dit jaarverslag hebben dezelfde opzet als de [proeve van begroting 2024](#) en zijn conform de Rijksbegrotingsvoorschriften opgesteld (<https://rbv.rijksfinancien.nl>). Elk beleidsartikel bevat een paragraaf algemene doelstelling, de rol en verantwoordelijkheid van de Minister voor Klimaat en Groene Groei, de beleidwijzigingen, de tabel met de budgettaire gevolgen van beleid (hierna: budgettaire tabel) en de toelichting op de financiële instrumenten uit de budgettaire tabel.

Het Klimaatfonds is een overhevelingsfonds. De budgettaire tabellen in de beleidsartikelen bevatten alleen informatie over middelen uit het Klimaatfonds die in 2024 voor 2024 zijn toegekend, wat de nullen in de reeksen verklaart. Om een vollediger beeld te geven, is een uitgebreide bijlage (bijlage 1) bijgevoegd bij het jaarverslag. Deze bijlage geeft een totaaloverzicht van de realisatie en onderuitputting van het Klimaatfonds in het jaar 2024. Bijlage 2 bevat een overzicht van moties en toezeggingen.

2. Grondslagen voor de vastlegging en de waardering

De verslaggevingsregels en waarderingsgrondslagen die van toepassing zijn op de in dit jaarverslag opgenomen financiële overzichten zijn ontleend aan de Comptabiliteitswet 2016 en de daaruit voortvloeiende regelgeving, waaronder de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2023. Voor de departementale begrotingsadministratie wordt het verplichtingen-kasstelsel toegepast.

3. Ontwikkelingen Klimaatfonds in 2024

Het Klimaatfonds heeft als doel het financieren van additionele maatregelen die bijdragen aan het terugdringen van emissies van broeikasgassen tot de niveaus die zijn bedoeld in artikel 2 van de Klimaatwet. Deze maatregelen richten zich op de overgang naar een klimaatneutrale energievoorziening, economie en samenleving, rekening houdend met een rechtvaardige klimaattransitie. Het Klimaatfonds voorziet in financiële middelen voor drie specifieke doelen die ook zijn opgenomen in de Tijdelijke wet Klimaatfonds:

- Een broeikasgas-neutrale energievoorziening in 2050;
- Het stimuleren van de implementatie van technieken voor energie-efficiëntie en het stimuleren van de toepassing van hernieuwbare energie en overige broeikasgas-reducerende en circulaire technieken en maatregelen in het bedrijfsleven;
- Het stimuleren van de toepassing van technieken voor energie-efficiëntie, van hernieuwbare energie en van koolstofvastlegging in de gebouwde omgeving.

Het Klimaatfonds bevat specifiek zes percelen, die gedefinieerd zijn als: Kernenergie, CO₂-vrije gascentrales, Energie-infrastructuur, Vroege fase opschaling, Verduurzaming industrie en innovatie mkb en Verduurzaming gebouwde omgeving.

Het Klimaatfonds bevatte oorspronkelijk een bedrag van € 35 mld. Vooruitlopend op de instelling van het Klimaatfonds is er via de proeve van begroting 2023, 2024 en 2025 respectievelijk € 3,9 mld, € 11,0 mld en € 4,7 mld toegekend vanuit het Klimaatfonds. Naar aanleiding van het Hoofdlijnenakkoord is € 9,5 mld toegevoegd aan het Klimaatfonds voor kernenergie en is € 1,0 mld bezuinigd op de ontwikkeling van groene waterstof en batterijen. In totaal is de bezuiniging op de ontwikkeling van groene waterstof en batterijen € 1,2 mld waarvan € 1,0 mld verwerkt is op het Klimaatfonds en € 0,2 mld op de departementale begrotingen.

Tabel 1 Totaal omvang Klimaatfonds (bedragen x € 1.000)

Totale omvang Klimaatfonds	
Beginstand Coalitieakkoord	35.000.000
Overhevelingen urgente uitgaven 2022/2023	– 3.973.350
Onttrekking - Dekking generaal beeld voorjaar 2022	– 880.000
Toevoeging - Loon- en prijs bijstelling 2022	32.753
Stand ontwerpbegroting Klimaatfonds 23/ MJP24	30.229.403
Overhevelingen MJP24	– 11.006.796
Toevoeging - Ophoging voorjaarsbesluitvorming Klimaat	807.500
Onttrekking - Dekking generaal beeld voorjaar 2023	– 806.613
Toevoeging - Loon- en prijs bijstelling 2023	1.867.024
Stand ontwerpbegroting Klimaatfonds 24/ MJP25	21.090.518
Overhevelingen MJP25	– 4.669.552
Tussentijdse overhevelingen (NJN en ISB)	– 207.300
Terugvloei van departementale begrotingen (VJN)	80.201
Toevoeging - Loon- en prijs bijstelling 2024	737.093
Hoofdlijnenakkoord - Ophoging perceel Kernenergie	9.500.000
Hoofdlijnenakkoord - Verlaging waterstof en batterijen	– 971.000
Ophoging CO ₂ -heffing voor industrie en afvalverbrandingsinstallaties	441.000
Ophoging noodfonds bedrijven	24.700
Stand ontwerpbegroting Klimaatfonds 25/ MJP26	26.025.660
- Waarvan voorwaardelijke toekenningen en reserveringen	10.909.950
- Waarvan nog niet bestemd	15.115.710

Er resteerde voor MJP 2026 nog € 26 mld, waarvan € 11 mld aan reserveringen. De vrije ruimte van € 15 mld resteerde voor het overgrote deel binnen het perceel Kernenergie, namelijk ruim € 14 mld.

Wet- en regelgeving

De Eerste Kamer heeft op 19 december 2023 ingestemd met de [Tijdelijke wet Klimaatfonds](#). Hiermee is er een wettelijke grondslag voor het Klimaatfonds. In de wet is opgenomen dat het Klimaatfonds een overhevelingsfonds is van waaruit middelen kunnen worden overgeboekt naar departementale begrotingen. De tijdelijke wet biedt duidelijkheid over het doel van het fonds en de wijze waarop het beheer plaatsvindt. Tot slot is opgenomen dat er onafhankelijk advies wordt ingewonnen bij de totstandkoming van het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025 hoofdstuk 'financiële spelregels' treft u de belangrijkste spelregels van het Klimaatfonds.

In het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025 hoofdstuk 'financiële spelregels' treft u de belangrijkste spelregels van het Klimaatfonds.

B. BELEIDSVERSLAG

3. Beleidsartikelen

3.1 Beleidsartikel 1 Kernenergie

A. Algemene doelstelling

Het eerste begrotingsartikel van het Klimaatfonds is bedoeld voor maatregelen voor kernenergie. De doelstelling van dit begrotingsartikel is als volgt:

- Het onderzoeken van het veilig en doelmatig verlengen van de levensduur van Borssele.
- Het voorbereiden van de bouw van vier nieuwe kerncentrales. Hierbij gaat het onder andere om:
 - Het bepalen van een (voorkeurs)locatie voor de eerste twee nieuwe kerncentrales en het bepalen van de techniek die gebruikt zal worden. Onderdeel hiervan is ook het opstellen van een milieueffectrapportage.
 - Het uitwerken van een financieringsconstructie voor de bouw van de eerste twee nieuwe kerncentrales, in samenspraak met commerciële partijen.
 - Het laten uitvoeren van de benodigde (haalbaarheids)studies voor de eerste twee nieuwe kerncentrales door relevante commerciële partijen en hier middelen voor beschikbaar stellen. Het uitwerken van een organisatiestructuur voor het uitvoeren van de overheidsrol bij de aanbesteding, bouw en exploitatie van de nieuwe kerncentrales.
 - Het in kaart brengen van de benodigde extra te zetten stappen voor de realisatie van een derde en vierde kerncentrale.
- Het creëren van randvoorwaardelijk beleid voor de ontwikkeling van kernenergie in Nederland. Daarbij gaat het onder andere om:
 - Het versterken van de nucleaire kennisinfrastructuur. Om als Nederland op een effectieve en veilige wijze nieuwe kerncentrales te bouwen, moet onze kennisinfrastructuur verbeterd worden.
 - Het versterken van de Europese en internationale samenwerking en kennisuitwisseling.
 - Het versterken van de Nederlandse en Europese waardeketen en brandstofcyclus.
- Het versnellen van de ontwikkeling van Small Modular Reactors (SMR's) door te ondersteunen bij de overgangsfase van ontwerp naar realisatie:
 - D.m.v. simulaties met stakeholders knelpunten en kansen rondom SMR's inzichtelijk maken.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister voor Klimaat en Groene Groei is als fondsbeheerder verantwoordelijk voor de begroting van het Klimaatfonds. Zij is daarmee primair verantwoordelijk voor het beheer en de uitvoering van het Klimaatfonds. Naast fondsbeheerder is de Minister voor Klimaat en Groene Groei beleidsinhoudelijk verantwoordelijk voor kernenergie.

C. Beleidsconclusies

In 2024 is er vanuit het beleidsartikel 'Kernenergie' middelen beschikbaar gesteld voor de maatregelen kennis en innovatie in nucleaire technologie, onderzoeken naar nieuwbouw kerncentrales, bedrijfsduurverlenging Borssele, onderzoek naar kennisinfrastructuur, ondersteuning en ontwikkeling van Small Modular Reactors (SMR's).

Voor de bouw van nieuwe kerncentrales zijn in 2024 stappen gezet op het gebied van financiering, techniek en locatie. De marktconsultatie voor de financieringsstructuur is afgerond (Kamerstuk [32 645, nr. 132](#)), net als de technische haalbaarheidsstudies voor de bouw van twee kerncentrales op de locatie Borssele.

Voor de bedrijfsduurverlenging van de kerncentrale Borssele heeft in 2024 het ontwerp-wetsvoorstel voor de wijziging van de Kernenergiewet, samen met het milieueffectrapport, ter inzage gelegen (ontwerp-wetsvoorstel voor het mogelijk maken van het langer openhouden van kerncentrale Borssele [Platform Participatie]).

Voor de nodige impuls in de nucleaire kennisinfrastructuur is eind 2023 kernenergie als afzonderlijke missie toegevoegd aan het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid. In 2024 is een start gemaakt met de uitwerking van het Meerjarig Missiegedreven Innovatieprogramma (MMIP) Kernenergie. Dit MMIP levert een programmatische aanpak van essentiële investeringen in onderwijs, onderzoek en innovatie in het nucleaire domein, ook internationaal.

In 2024 is het SMR programma gepubliceerd (kamerstuk [32 645 nr. 123](#)), waarbij in stappen wordt toegewerkt naar een Nederland dat goed is voorbereid op de mogelijke komst van SMR's. Op 12 december 2024 en op 16 januari 2025 vonden de eerste voorbereidende bijeenkomsten plaats waar ruim 150 geïnteresseerden werden meegenomen in de aanpak van het simulatietraject.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel Kernenergie (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	146.633	- 146.633
Uitgaven				0	0	146.633	- 146.633

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Tabel 3 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	146.633	- 146.633
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen				0	0	0	0
<i>waarvan</i> overige verplichtingen				0	0	146.633	- 146.633

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Bovenstaande tabel bevat alleen informatie over middelen uit het Klimaatfonds die in 2024 voor 2024 zijn toegekend, wat de nullen in de reeksen verklaart. Om een volledig beeld te geven, is een uitgebreide bijlage (bijlage 1) bijgevoegd bij het jaarverslag. Deze bijlage geeft een totaaloverzicht van de realisatie en onderuitputting van het Klimaatfonds in het jaar 2024.

E. Toelichting op de instrumenten

Aangezien er in 2024 middelen zijn overgeheveld naar verschillende departementen geeft onderstaande verdiepingstabel inzicht in deze overboekingen. Daarnaast vinden er ook technische mutaties plaats die hierna worden toegelicht.

Tabel 4 Verdiepingstabel artikel 1 Kernenergie (bedragen x € 1.000)	
	2024
Beschikbare middelen ontwerpbegroting 2024	146.633
Overhevelingen naar andere departementen	
Overboeking SMR's	– 7.300
Uitvoeringslasten	– 569
Technische verwerking	
Loon en prijsbijstelling 2024	5.181
Kasschuiven	– 138.663
Loon en prijsbijstelling herschikking	– 5.352
Opboeken EJM	70
Beschikbare middelen Jaarverslag 2024	0

Met het Meerjarenprogramma 2025 zijn vanuit Beleidsartikel kernenergie voor begrotingsjaar 2024 de maatregelen Onderzoeken nieuwbouw kerncentrales, Uitvoeringslasten en Ondersteuning ontwikkeling Small Modular Reactors toegekend aan het Ministerie van Klimaat en Groene Groei. Daarnaast zijn meerdere technische mutaties verwerkt waaronder kasschuiven om overboekingen naar andere departementen mogelijk te maken, de toekenning van loon- en prijsbijstelling en het opboeken van de toegekende eindejaarsmarge.

Conform de begrotingsregels vindt de verantwoording van deze uitgaven ook plaats in het jaarverslag van deze departementen.

3.2 Beleidsartikel 2 CO₂-vrije gascentrales

A. Algemene doelstelling

Het tweede begrotingsartikel van het Klimaatfonds is bedoeld voor maatregelen voor CO₂-vrije gascentrales. De doelstelling van dit begrotingsartikel is als volgt:

- Realisatie van voldoende omgebouwde gascentrales zodat bij passende beschikbaarheid van CO₂-vrije energiedragers zoals hernieuwbare waterstof ten minste 0,5 tot 2 Mton CO₂-reductie kan worden gerealiseerd.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister voor Klimaat en Groene Groei is als fondsbeheerder verantwoordelijk voor de begroting van het Klimaatfonds. Zij is daarmee primair verantwoordelijk voor het beheer en de uitvoering van het Klimaatfonds. Naast fondsbeheerder is de Minister voor Klimaat en Groene Groei beleidsinhoudelijk verantwoordelijk voor broeikasgasneutrale gascentrales.

C. Beleidsconclusies

Vanuit het Klimaatfonds zijn in 2024 geen middelen overgeheveld voor 2024.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 5 Budgettaire gevolgen van beleid artikel CO₂-vrije gascentrales (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	
Verplichtingen				0	0	159	– 159
Uitgaven				0	0	159	– 159

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Tabel 6 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	
Verplichtingen				0	0	159	– 159
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen				0	0	0	0
<i>waarvan</i> overige verplichtingen				0	0	159	– 159

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Bovenstaande tabel bevat alleen informatie over middelen uit het Klimaatfonds die in 2024 voor 2024 zijn toegekend, wat de nullen in de reeksen verklaart. Om een volledig beeld te geven, is een uitgebreide bijlage (bijlage 1) bijgevoegd bij het jaarverslag. Deze bijlage geeft een totaaloverzicht van de realisatie en onderuitputting van het Klimaatfonds in het jaar 2024.

E. Toelichting op de instrumenten

Er hebben in 2024 technische mutaties plaatsgevonden die hierna worden toegelicht.

Tabel 7 Verdiepingstabel artikel 2 CO₂-vrije gascentrales (bedragen x € 1.000)

	2024
Beschikbare middelen ontwerpbegroting 2024	159
Technische verwerking	
<i>Loon- en prijsbijstelling tranche 2024</i>	8
<i>Kasschuif</i>	- 159
<i>Loon- en prijsbijstelling verdeling</i>	- 8
Beschikbare middelen Jaarverslag 2024	0

Met het Meerjarenprogramma 2025 zijn vanuit beleidsartikel CO₂-vrije gascentrales voor begrotingsjaar 2024 geen toekenningen verwerkt. Daarnaast zijn wel meerdere technische mutaties verwerkt waaronder kasschuiven op het artikel en de toekenning van loon- en prijsbijstelling.

Conform de begrotingsregels vindt de verantwoording van deze uitgaven ook plaats in het jaarverslag van deze departementen.

3.3 Beleidsartikel 3 Energie-infrastructuur

A. Algemene doelstelling

Het derde begrotingsartikel van het Klimaatfonds is bedoeld voor maatregelen voor energie-infrastructuur. De doelstelling van dit begrotingsartikel is als volgt:

- Uitrol van infrastructuur die noodzakelijk is voor de energietransitie, zoals infrastructuur voor waterstof en warmte en laadinfrastructuur. Er wordt ex ante geen selectie gemaakt voor bepaalde technologieën of sectoren.
- Ondersteuning vanuit het fonds voor het oplossen van knelpunten in de niet-gereguleerde infrastructuur, en de gereguleerde infrastructuur op het gebied van netcongestie, die geen onderdeel zijn van de reguliere financiering van netbeheerders (waarmee investeringen in de fysieke infrastructuur zelf zijn uitgesloten).

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister voor Klimaat en Groene Groei is als fondsbeheerder verantwoordelijk voor de begroting van het Klimaatfonds. Zij is daarmee primair verantwoordelijk voor het beheer en de uitvoering van het Klimaatfonds. Naast fondsbeheerder is de Minister voor Klimaat en Groene Groei beleidsinhoudelijk verantwoordelijk voor energie-infrastructuur.

C. Beleidsconclusies

In 2024 heeft het Klimaatfonds binnen het beleidsartikel 'Energie-infrastructuur' ten behoeve van meerdere maatregelen middelen ter beschikking gesteld. Hierbij gaat het om de maatregelen 'Coördinatie Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK)-projecten', 'H2Global', 'Distributienetten glastuinbouw', 'EBN: versnellen onderzoek CCS', 'Warmtenetten investeringssubsidie' en meerdere maatregelen ten behoeve van de uitrol van diverse laadinfrastructuur en elektriciteit. Ook zijn er in dit beleidsartikel meerdere maatregelen opgenomen waarvan de besteding van middelen om diverse redenen naar latere jaren is opgeschoven. Hierbij gaat het om de maatregelen 'De-risken grootschalige waterstofopslag', 'laadinfrastructuur walstroom', 'randvoorwaarden technische arbeidsmarkt', 'realisatie van 3 GW zon op zee in 2030' en 'verduurzaming dieselspoorlijnen Zutphen-Oldenzaal, Almelo-Mariënberg'. Al deze maatregelen sluiten goed aan op de onder A omschreven operationele doelstelling van dit beleidsartikel.

De uitvoering van de coördinatie MIEK projecten loopt vanaf 2024 via de programmadirectie Delta Rijn Corridor. Het Ministerie van EZ/KGG heeft in 2024 de beschikking afgegeven om een gezamenlijke tender met Duitsland voor de veiling van een meerjarig aankoopcontract van hernieuwbare waterstof(dragers) via H2Global te openen. De subsidieregeling voor distributienetten glastuinbouw is in 2024 voor het eerst opengegaan. De middelen voor de maatregel 'efficiëntere benutting elektriciteitsnetten' en 'toekomstbestendigheid energienetwerken' zijn beschikbaar gesteld aan medeoverheden. Ook zijn er openstellingen geweest van de regelingen voor laadinfrastructuur bouw, slimme laadinfrastructuur en laadinfrastructuur voor wegvervoer.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 8 Budgettaire gevolgen van beleid artikel Energie- infrastructuur (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	31.759	- 31.759
Uitgaven				0	0	31.759	- 31.759

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Tabel 9 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	31.759	- 31.759
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen				0	0	0	0
<i>waarvan</i> overige verplichtingen				0	0	31.759	- 31.759

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Bovenstaande tabel bevat alleen informatie over middelen uit het Klimaatfonds die in 2024 voor 2024 zijn toegekend, wat de nullen in de reeksen verklaart. Om een volledig beeld te geven, is een uitgebreide bijlage (bijlage 1) bijgevoegd bij het jaarverslag. Deze bijlage geeft een totaaloverzicht van de realisatie en onderuitputting van het Klimaatfonds in het jaar 2024.

E. Toelichting op de instrumenten

Aangezien er in 2024 middelen zijn overgeheveld naar verschillende departementen geeft onderstaande verdiepingstabel inzicht in deze overboeking. Daarnaast vinden er ook technische mutaties plaats die hierna worden toegelicht.

Tabel 10 Verdiepingstabel artikel 3 Energie- infrastructuur (bedragen x €1.000)

	2024
Beschikbare middelen ontwerpbegroting 2024	31.759
Overhevelingen naar andere departementen	
<i>Slimme infrastructuur</i>	- 20.000
<i>Verduurzaming dieselspoorlijnen</i>	- 2.000
Technische verwerking	
<i>Loon- en prijsbijstelling tranche 2024</i>	980
<i>Kasschuiven</i>	- 216.960
<i>Correctie perceel EJM</i>	100.000
<i>Opboeking EJM</i>	101.000
<i>Loon- en prijsbijstelling herschikking</i>	5.221
Beschikbare middelen Jaarverslag 2024	0

Met het Meerjarenprogramma 2025 zijn vanuit beleidsartikel energie- infrastructuur voor begrotingsjaar 2024 de maatregelen Slimme infrastructuur en verduurzaming dieselspoorlijnen toegekend aan het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Daarnaast zijn meerdere technische mutaties verwerkt waaronder kasschuiven om overboeking naar andere

departementen mogelijk te maken, een correctie op de eindejaarsmarge, het opboeken van de eindejaarsmarge en de toekenning van loon- en prijsbijstelling.

Conform de begrotingsregels vindt de verantwoording van deze uitgaven ook plaats in het jaarverslag van deze departementen.

3.4 Beleidsartikel 4 Vroege fase opschaling

A. Algemene doelstelling

Het vierde begrotingsartikel van het Klimaatfonds is bedoeld voor maatregelen voor vroege fase opschaling van hernieuwbare energiedragers. De doelstelling van dit begrotingsartikel is als volgt:

- Het vergroten van de beschikbaarheid van innovatieve technologie met een schaalbare functie en belangrijke rol voor de Nederlandse klimaatneutrale samenleving, zodat het daardoor mogelijk wordt om verdere uitrol te bewerkstelligen door generiek beleidsinstrumentarium.
- Dit gaat in eerste instantie om technieken voor hoogwaardige hernieuwbare energiedragers die pas kosteneffectieve CO₂-reductie kunnen faciliteren bij substantiële opschaling. Gestart wordt daarbij met innovatieve en kansrijke technieken op de terreinen elektrolyse, vergassing en pyrolyse wat bijdraagt aan de beschikbaarheid van 3 tot 4 GW waterstof in 2030 en de opschaling van groen gas.
- Binnen het perceel zal - uitgaande van realisatie van de doelstellingen voor hoogwaardige energiedragers - daarnaast ook ruimte zijn voor andere toekomstige technologieën, mits deze voldoen aan de voorwaarden dat deze schaalbaar zijn en bijdragen aan de klimaatneutrale samenleving. Welke technieken hiervoor in aanmerking komen wordt de komende tijd nader uitgewerkt.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister voor Klimaat en Groene Groei is als fondsbeheerder verantwoordelijk voor de begroting van het Klimaatfonds. Zij is daarmee primair verantwoordelijk voor het beheer en de uitvoering van het Klimaatfonds. Naast fondsbeheerder is de Minister voor Klimaat en Groene Groei beleidsinhoudelijk verantwoordelijk voor vroege fase opschaling.

C. Beleidsconclusies

In 2024 heeft het Klimaatfonds binnen het beleidsartikel 'Vroege fase opschaling' ten behoeve van meerdere maatregelen middelen ter beschikking gesteld. De middelen voor 'Elektrolyse onshore 50MW' zijn benut voor de opengestelde tender, evenals die voor 'Elektrolyse 500-1.000 MW'. De voorbereidingen voor de maatregel 'Elektrolyse offshore <=100 MW (CAPEX)' zijn in gang. Daarbij wordt gebruikt gemaakt van kennis die gedeeld wordt via het kennisplatform uit de maatregel 'Elektrolyse: kennisplatform offshore en ketenbrede consortia'. De maatregel 'Subsidie voor waterstof in wegvervoer en binnenvaart (binnenvaart)' is uitgevoerd. Verder zijn middelen besteed aan 'Bevorderen circulair doen en gedrag', 'Ondersteuning van o.a. ketenvorming en recyclingtechnieken circulaire plastics' en de 'Continuering Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie: Circulaire economie (DEI+CE)' voor het versnellen van de transitie richting een circulaire economie.

Het budget voor 'Correctieregeling duurzame warmte motie Grinwis – Erkens' is niet volledig benut en wordt deels naar latere jaren verschoven. Verder zijn middelen opgenomen voor 'Duurzame luchtvaartbrandstoffen (E-fuels)' en 'Gebiedsinvesteringen Netten op Zee'. De maatregelen 'Geothermie, hoge temperatuur' en 'IPCEI Waterstof golf 2, 3 en 4' zijn vertraagd en worden doorgeschoven. De middelen voor 'Normering en stimulering biobased bouwen' gaan naar diverse departementen voor verschillende onderdelen van het programma. Ook zijn middelen besteed aan 'Programma Opwek Energie op Rijksvastgoed (OER)'. Voor 'Onderzoek Nationaal Emissieplafond voor ESR-sectoren' zijn de middelen weer teruggestort in het fonds.

Ook de middelen voor 'Uitbreiden zero-emissiezones voor gemeenten' en 'Verbeterd toezicht en handhaving aangescherpte energiebesparingsplicht', 'Vergassing: expertisecentrum, organisatie, haalbaarheidsstudies' en 'Vergassing: stimulering projecten vergassing 1e en 2e fase' zijn doorgeschoven. De middelen voor 'Wind op Zee' zijn deels tot besteding gekomen.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 11 Budgettaire gevolgen van beleid artikel Vroege Fase opschaling (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	130.809	- 130.809
Uitgaven				0	0	130.809	- 130.809

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Tabel 12 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	130.809	- 130.809
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen							
<i>waarvan</i> overige verplichtingen				0	0	130.809	- 130.809

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Bovenstaande tabel bevat alleen informatie over middelen uit het Klimaatfonds die in 2024 voor 2023 zijn toegekend, wat de nullen in de reeksen verklaart. Om een vollediger beeld te geven, is een uitgebreide bijlage (bijlage 1) bijgevoegd bij het jaarverslag. Deze bijlage geeft een totaaloverzicht van de realisatie en onderuitputting van het Klimaatfonds in het jaar 2024.

E. Toelichting op de instrumenten

Aangezien er in 2024 middelen zijn overgeheveld naar verschillende departementen geeft onderstaande verdiepingstabel inzicht in deze overboeking. Daarnaast vinden er ook technische mutaties plaats die hierna worden toegelicht.

Tabel 13 Verdiepingstabel artikel 4 Vroege fase Opschaling (bedragen x € 1.000)

	2024
Beschikbare middelen ontwerpbegroting 2024	130.809
Overhevelingen naar andere departementen	
<i>Terugboeking Financiën diverse toekenningen</i>	2.900
<i>Algemene reservering uitvoeringskosten, IC12 bijmenging plastic</i>	– 346
<i>Algemene reservering uitvoeringskosten, IC15 CO2 heffing AVI's</i>	– 502
<i>Gebiedsinvesteringen Netten op Zee</i>	– 50.000
<i>Normering en stimulering biobased bouwen</i>	– 1.300
Technische verwerking	
<i>Loon- en prijsbijstelling tranche 2024</i>	4.304
<i>Kasschuiven</i>	– 86.040
<i>Loon- en prijsbijstelling herschikking</i>	175
Beschikbare middelen Jaarverslag 2024	0

Met het Meerjarenprogramma 2025 zijn vanuit beleidsartikel vroege-fase opschaling voor begrotingsjaar 2024 de maatregelen Normering en stimulering biobased bouwen toegekend aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, maatregel Onderzoek Nationaal Emissieplafond voor ESR sectoren is teruggestort op het Klimaatfonds vanuit het Ministerie van Financiën en Nationale Schuld, maatregel Correctieregeling duurzame warmte motie Grinwis – Erkens en Elektrolyse: kennisplatform offshore en ketenbrede consortia toegekend aan het Ministerie van Klimaat en Groene Groei en maatregel Handhavings- en uitvoeringskosten plastics normering toegekend aan het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Daarnaast zijn meerdere technische mutaties verwerkt waaronder kasschuiven om overboekingen naar andere departementen mogelijk te maken, en de toekenning van loon- en prijsbijstelling.

Conform de begrotingsregels vindt de verantwoording van deze uitgaven ook plaats in het jaarverslag van deze departementen.

3.5 Beleidsartikel 5 Verduurzaming Industrie en innovatie mkb

A. Algemene doelstelling

Het vijfde begrotingsartikel van het Klimaatfonds is bedoeld voor maatregelen voor verduurzaming van de industrie en innovatie in het mkb. De doelstelling van dit begrotingsartikel is als volgt:

- Ondersteuning vanuit het fonds voor het verwezenlijken van groene industriepolitiek in het bijzonder via het maken van bindende maatwerkafspraken met de 10-20 grootste uitstoters, waarbij wederkerigheid het uitgangspunt is.
- Ondersteuning bij implementatie van innovatieve broeikasgasemissie reducerende technieken bij het mkb.
- Er is samenloop met de percelen energie-infrastructuur en vroege fase opschaling.
- De maatwerkaanpak is, in samenhang met de andere instrumenten voor verduurzaming van de industrie, van belang om de reductieopgave voor de industrie in 2030 te realiseren.
- Het kabinet Rutte IV heeft de reductieopgave voor de industrie verhoogd met in totaal 6,4 Mton additionele reductie per jaar in 2030.

- Naast bindende afspraken over de realisatie van extra CO₂-reductie, wil het kabinet afspraken maken over de lange termijn verduurzamingsplannen voor klimaatneutrale en circulaire productie en grootschalige technologische doorbraakprojecten.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister voor Klimaat en Groene Groei is als fondsbeheerder verantwoordelijk voor de begroting van het Klimaatfonds. Zij is daarmee primair verantwoordelijk voor het beheer en de uitvoering van het Klimaatfonds. De Minister van Klimaat en Groene Groei is beleidsinhoudelijk verantwoordelijk voor verduurzaming industrie en innovatie in het mkb.

C. Beleidsconclusies

In 2024 heeft het Klimaatfonds binnen het beleidsartikel 'Verduurzaming Industrie en innovatie mkb' ten behoeve van meerdere maatregelen middelen ter beschikking gesteld. Voor 'EG-regeling (Energie-efficiëntie Glastuinbouw)' zijn de volledige middelen uitgegeven aan verduurzaming in de glastuinbouwsector. De middelen voor 'Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI)' zijn doorgeschoven naar 2025. De voorgenomen maatregel voor 'Ondersteuning cluster 6' is uitgevoerd. De middelen voor 'Ondersteuning mkb bij aangescherpte Energiebesparingsplicht' zijn gedeeltelijk uitgegeven en de rest is doorgeschoven. De maatregel 'Topsector Energie Haalbaarheidsstudies (TSE)' loopt door tot en met 2025 en zal naar verwachting uitgeput worden. Uit de maatregel 'Uitvoeringskosten maatwerkafspraken' zijn de eerste middelen ingezet voor een maatwerkafpraak met Nobian. De middelen voor de 'Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI)' zijn volledig uitgeput ten behoeve van verduurzaming van de industrie.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 14 Budgettaire gevolgen van beleid artikel Verduurzaming Industrie (bedragen x € 1.000)

	Realisatie					Vastgestelde begroting ¹	Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	26.052	- 26.052
Uitgaven				0	0	26.052	- 26.052

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Tabel 15 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	Realisatie					Vastgestelde begroting ¹	Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	26.052	- 26.052
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen							
<i>waarvan</i> overige verplichtingen				0	0	26.052	- 26.052

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Bovenstaande tabel bevat alleen informatie over middelen uit het Klimaatfonds die in 2024 voor 2024 zijn toegekend, wat de nullen in de reeksen verklaart. Om een volledig beeld te geven, is een uitgebreide bijlage

(bijlage 1) bijgevoegd bij het jaarverslag. Deze bijlage geeft een totaaloverzicht van de realisatie en onderuitputting van het Klimaatfonds in het jaar 2024.

E. Toelichting op de instrumenten

Aangezien er in 2024 middelen zijn overgeheveld naar verschillende departementen geeft onderstaande verdiepingstabel inzicht in deze overboekingen. Daarnaast vinden er ook technische mutaties plaats die hierna worden toegelicht.

Tabel 16 Verdiepingstabel artikel 5 Verduurzaming van de industrie en innovatie (bedragen x € 1.000)

	2024
Beschikbare middelen ontwerpbegroting 2024	26.052
Overhevelingen naar andere departementen	
Ondersteuning mkb bij aangescherpte Energiebesparingsplicht	– 10.000
Technische verwerking	
Loon- en prijsbijstelling tranche 2024	1.048
Kasschuiven	– 17.100
Beschikbare middelen Jaarverslag 2024	0

Met het Meerjarenprogramma 2025 is vanuit beleidsartikel verduurzaming industrie en innovatie mkb voor begrotingsjaar 2024 middelen toegekend voor de ondersteuning mkb bij aangescherpte energiebesparingsplicht aan het Ministerie van Klimaat en Groene Groeiklimaat. Daarnaast zijn meerdere technische mutaties verwerkt waaronder kasschuiven om overboekingen naar andere departementen mogelijk te maken, en de toekenning van loon- en prijsbijstelling.

Conform de begrotingsregels vindt de verantwoording van deze uitgaven ook plaats in het jaarverslag van deze departementen.

3.6 Beleidsartikel Verduurzaming van de gebouwde omgeving

A. Algemene doelstelling

Het zesde begrotingsartikel van het Klimaatfonds is bedoeld voor maatregelen voor verduurzaming van de gebouwde omgeving. De doelstelling van dit begrotingsartikel is als volgt:

- Het terugdringen van de energiebehoefte en uitstoot van broeikasgassen door isolatie en de toename van duurzame installaties zoals warmtepompen in de gebouwde omgeving. Dit betekent in ieder geval:
 1. Overstappen op duurzamere installaties of een warmtenet, waaronder 1 miljoen geïnstalleerde hybride warmtepompen en 500.000 nieuwe aansluitingen op een warmtenet in de bestaande bouw in uiterlijk 2030.
 2. Het isoleren van 2,5 miljoen woningen in uiterlijk 2030.
 3. De uitfasering van gebouwen met de slechtste energieprestaties in de utiliteitsbouw, waaronder maatschappelijk vastgoed.
- Binnen het perceel zal – uitgaande van realisatie van bovengenoemde doelstellingen voor verduurzaming van de gebouwde omgeving - daarnaast ook ruimte zijn voor andere doelen die bijdragen aan het realiseren van de benodigde broeikasgasreductie.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister voor Klimaat en Groene Groei is als fondsbeheerder verantwoordelijk voor de begroting van het Klimaatfonds. De Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening is beleidsinhoudelijk verantwoordelijk voor de maatregelen waar middelen voor worden overgeheveld naar de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gericht op het verduurzamen van de gebouwde omgeving.

C. Beleidsconclusies

In 2024 heeft het Klimaatfonds binnen het beleidsartikel 'Verduurzaming gebouwde omgeving' ten behoeve van meerdere maatregelen middelen ter beschikking gesteld: 'ISDE', twee maatregelen ten behoeve van de verduurzaming van het maatschappelijk vastgoed en meerdere maatregelen via het Nationaal Isolatieprogramma. Een deel van deze maatregelen is besteed. Ook is er voor een aantal maatregelen een realistischere kasreeks opgenomen.

De maatregelen onder het Nationaal Isolatieprogramma bestaan uit onder andere de 'aanpak kwetsbare wijken en dorpen versterken', 'doe-het-zelf-vouchers', energiebesparende maatregelen en isolatie. Ook zijn middelen voor lokale aanpak woningisolatie aan het NIP ingezet ter ondersteuning van wooneigenaren en gemengde VvE's om isolatie- en ventilatiemaatregelen te treffen. In het Meerjarenprogramma 2024 zijn verder middelen besteed voor de stimulering van hybride warmtepompen in de bestaande bouw via de ISDE. Voor de verduurzaming van het maatschappelijk vastgoed zijn er meerjarig middelen beschikbaar voor 'ondersteuning maatschappelijk vastgoed en ontzorging en ondersteuning vereniging van eigenaren' en 'de subsidie DUMAVA'.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 17 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 6 Verduurzaming van de gebouwde omgeving (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	1.118	- 1.118
Uitgaven				0	0	1.118	- 1.118

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Tabel 18 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	1.118	- 1.118
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen				0	0	0	0
<i>waarvan</i> overige verplichtingen				0	0	1.118	- 1.118

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Bovenstaande tabel bevat alleen informatie over middelen uit het Klimaatfonds die in 2024 voor 2024 zijn toegekend, wat de nullen in de reeksen verklaart. Om een volledig beeld te geven, is een uitgebreide bijlage

(bijlage 1) bijgevoegd bij het jaarverslag. Deze bijlage geeft een totaaloverzicht van de realisatie en onderuitputting van het Klimaatfonds in het jaar 2024.

E. Toelichting op de instrumenten

Aangezien er in 2024 middelen zijn overgeheveld naar verschillende departementen geeft onderstaande verdiepingstabel inzicht in deze overboekingen. Daarnaast vinden er ook technische mutaties plaats die hierna worden toegelicht.

Tabel 19 Verdiepingstabel artikel 6 Verduurzaming van de gebouwde omgeving (bedragen x € 1.000)

	2024
Beschikbare middelen ontwerpbegroting 2024	1.118
Overhevelingen naar andere departementen	
<i>Nationaal Isolatie Programma</i>	<i>– 90.600</i>
Technische verwerking	
<i>Loon- en prijsbijstelling tranche 2024</i>	<i>38</i>
<i>Correctie perceel EJM</i>	<i>– 100.000</i>
<i>Opboeking EJM</i>	<i>100.000</i>
<i>Herschikking perceel</i>	<i>– 100.000</i>
<i>Kasschuiven</i>	<i>189.480</i>
<i>Loon- en prijsbijstelling herschikking</i>	<i>– 36</i>
Beschikbare middelen Jaarverslag 2024	0

Met het Meerjarenprogramma 2025 zijn vanuit beleidsartikel Verduurzaming van de gebouwde omgeving voor begrotingsjaar 2024 de maatregelen Nationaal Isolatie Programma toegekend aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Daarnaast zijn meerdere technische mutaties verwerkt waaronder de toekenning van loon- en prijsbijstelling, het opboeken en correctie op de eindejaarsmarge, herschikkingen tussen de percelen en kasschuiven om overboekingen naar andere departementen mogelijk te maken.

Conform de begrotingsregels vindt de verantwoording van deze uitgaven ook plaats in het jaarverslag van deze departementen.

3.7 Onverdeeld

A. Algemene doelstelling

Begrotingsartikel 7 Onverdeeld is opgesteld voor de financiële verwerking van toevoegingen aan- en onttrekkingen uit het Klimaatfonds. Deze maatregelen zijn veelal gedekt uit de aanvullende loon- prijsbijstelling in dit begrotingsartikel.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister voor Klimaat en Groene Groei is verantwoordelijk voor de begroting van het Klimaatfonds en treedt tevens op als fondsbeheerder. Hij is daarmee primair verantwoordelijk voor het beheer en de uitvoering van het Klimaatfonds.

C. Beleidsconclusies

Er zijn geen beleidsconclusies te noteren voor artikel 7.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 20 Budgettaire gevolgen van beleid artikel Onverdeeld (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	0	0
Uitgaven				0	0	0	0

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Tabel 21 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2020	2021	2022	2023	2024	2024	2024
Verplichtingen				0	0	0	0
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen				0	0	0	0
<i>waarvan</i> overige verplichtingen				0	0	0	0

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

Bovenstaande tabel bevat alleen informatie over middelen uit het Klimaatfonds die in 2024 voor 2024 zijn toegekend, wat de nullen in de reeksen verklaart. Om een volledig beeld te geven, is een uitgebreide bijlage (bijlage 1) bijgevoegd bij het jaarverslag. Deze bijlage geeft een totaaloverzicht van de realisatie en onderuitputting van het Klimaatfonds in het jaar 2024.

E. Toelichting op de instrumenten

Er hebben in 2024 technische mutaties plaatsgevonden die hierna worden toegelicht.

Tabel 22 Verdiepingstabel artikel 7 Onverdeeld (bedragen x € 1.000)

	2024
Beschikbare middelen ontwerpbegroting 2024	0
Technische verwerking	
<i>Opboeken EJM</i>	467.993
<i>Afboeken EJM</i>	– 466.923
<i>Herschikking percelen</i>	– 1.070
Beschikbare middelen Jaarverslag 2024	0

Vanuit beleidsartikel Onverdeeld zijn er enkel technische mutaties verwerkt voor het op- en afboeken van de eindjaarsmarge en de herschikking hiervan tussen percelen.

Conform de begrotingsregels vindt de verantwoording van deze uitgaven ook plaats in het jaarverslag van het departementen.

C. JAARREKENING

4. Verantwoordingsstaat

De jaarrekening van het Klimaatfonds bestaat alleen uit een verantwoordingsstaat omdat er geen betalingsverplichtingen vanuit het fonds kunnen worden aangegaan, dit gebeurt vanaf de begroting waar de middelen naar zijn overgeheveld.

Tabel 23 Verantwoordingsstaat 2024 van het Klimaatfonds (bedragen x € 1.000)

Art. Omschrijving	Vastgestelde begroting (1) ¹		Realisatie (2)		Verschil realisatie en vastgestelde begroting (3) = (2) - (1)	
	Verplichtingen	Uitgaven	Verplichtingen	Uitgaven	Verplichtingen	Uitgaven
Beleidsartikelen	336.530	336.530	0	0	- 336.530	- 336.530
1 Kernenergie	146.633	146.633	0	0	- 146.633	- 146.633
2 CO2-vrije gascentrales	159	159	0	0	- 159	- 159
3 Energie-infrastructuur	31.759	31.759	0	0	- 31.759	- 31.759
4 Vroege fase opschaling	130.809	130.809	0	0	- 130.809	- 130.809
5 Verduurzaming industrie en innovatie mkb	26.052	26.052	0	0	- 26.052	- 26.052
6 Verduurzaming gebouwde omgeving	1.118	1.118	0	0	- 1.118	- 1.118
7 Onverdeeld	0	0	0	0	0	0

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW.

D. BIJLAGEN

Bijlage 1: Overzicht realisatie en onderuitputting Klimaatfonds 2024

Toelichting

Dit is het overzicht van alle Klimaatfondsmaatregelen waarvan voor 2024 budget toegekend en overgeheveld is aan de departementale begrotingen. Deze tabel bevat enkel maatregelen die in het Meerjarenprogramma Klimaatfonds benoemd zijn. De initiële uitdeling van uitvoeringskosten (€ 529 mln) verliep niet via het Meerjarenprogramma Klimaatfonds waardoor er ook niet op wordt gemonitord via het jaarverslag Klimaatfonds of het MJP Klimaatfonds.

Tabel 24 Realisatie en onderuitputting Klimaatfonds 2024 (bedragen x € 1.000)

Bijlage 1 Realisatie en onderuitputting Klimaatfonds (KF) 2024

Perceel	Maatregel	Departement	Overgeheveld en beschikbaar voor 2024*	Realisatie en begrotingsmutaties 2024 **	Onderuitputting/ overrealisatie Klimaatfonds***
Kernenergie	Projecten Kernenergie (Bedrijfsduur-verlenging Borssele, Kennisinfra, Ondersteuning ontwikkeling SMR's en Onderzoeken nieuwbouw kerncentrales)	KGG	39.550	- 36.692	2.858
	Uitvoeringslasten	KGG	8.769	- 4.477	4.292
	Uitvoeringslasten	I&W		- 629	268
	Totaal Kernenergie		48.319	- 41.798	7.418
Energie-infrastructuur	Coördinatie MIEK-projecten	KGG	3.500	- 3.340	160
Energie-infrastructuur en Vroege fase opschaling	Waterstof projecten (De-risken grootschalige waterstofopslag, H2-global en elektrolyse toekenningen)	KGG	434.000	- 427.921	6.079
	Distributienetten glastuinbouw	LVVN	15.100	- 34	15.066
	EBN: versnellen onderzoek CCS	KGG	11.250	2.527	13.777
	Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten	KGG	23.776	- 22.681	1.095
	Laadinfra bouw	I&W	4.000	- 1.360	2.640
	Laadinfra walstroom	I&W	10.000	- 10.000	0
	Laadinfrastructuur voor wegvervoer	I&W	29.160	- 8.867	20.293
	Warmtenetten (Nationale subsidieregeling warmtenetten en Nieuwe subsidieregeling warmtenetten)	KGG	110.000	- 107.016	2.984
	Randvoorwaarden technische arbeidsmarkt	KGG	10.000	- 9.927	73
	Realisatie van 3 GW zon op zee in 2030	KGG	6.357	- 6.357	0
	Slimme laadinfrastructuur	I&W	20.000	- 13.416	6.584
	Toekomstbestendigheid energienetwerken (netcapaciteit)	KGG	21.000	- 16.686	4.314
	Verduurzaming dieselspoorlijnen Zutphen-Oldenzaal, Almelo-Mariënberg	I&W	2.000	0	2.000
	Totaal Energie-infrastructuur		700.143	- 625.078	75.065
Vroege fase opschaling	Bevorderen circulair doen en gedrag	I&W	2.200	- 2.082	118
	Continuering DEI+CE	KGG	2.000	- 2.000	0
	Continuering DEI+CE	I&W		0	0
	Correctieregeling duurzame warmte motie Grinwis – Erkens	KGG		10.782	10.782
	Gebiedsinvesteringen Netten op Zee	KGG	50.000	- 31.792	18.208
	Geothermie, hoge temperatuur	KGG	1.000	- 1.000	0
	IPCEI Waterstof golf 2 en 3	KGG	290.000	- 289.823	177
	Normering en stimulering biobased bouwen	VRO	10.450	- 10.415	35
	Normering en stimulering biobased bouwen	I&W	1.600	- 1.460	140
	Normering en stimulering biobased bouwen	KGG	500	- 500	0
	Normering en stimulering biobased bouwen	LVVN	1.300	0	1.300

Bijlage 1 Realisatie en onderuitputting Klimaatfonds (KF) 2024

	Ondersteuning van o.a. ketenvorming en recyclingtechnieken circulaire plastics	I&W	11.900	– 11.117	783
	Onderzoek Nationaal Emissieplafond voor ESR sectoren	FIN	500	– 500	0
	Programma Opwek Energie op Rijksvastgoed (OER)	KGG	16.805	– 16.980	– 175
	Subsidie voor waterstof in wegvervoer en binnenvaart (binnenvaart)	I&W	2.033	0	2.033
	Uitbreiden zero-emissiezones voor gemeenten	I&W	1.332	0	1.332
	Verbeterd toezicht en handhaving aangescherpte energiebesparingsplicht	KGG	2.650	– 2.650	0
	Vergassing: expertisecentrum, organisatie, haalbaarheidsstudies	KGG	10.000	– 10.000	0
	Vergassing: stimulering projecten vergassing 1e en 2e fase	KGG	11.100	– 11.100	0
	Wind op Zee	I&W	31.100	– 18.206	12.894
	Wind op Zee	KGG	67.800	– 63.296	4.504
	Wind op Zee	LVVN	40.100	– 21.100	19.000
Totaal Vroege fase opschaling			554.370	– 483.239	71.131
Verduurzaming industrie en innovatie mkb					
	EG-regeling (Energie-efficiëntie Glastuinbouw)	LVVN	17.600	– 17.600	0
	NIKI	KGG	10.115	11.589	21.704
	Ondersteuning cluster 6	KGG	1.120	6.136	7.256
	Ondersteuning mkb bij aangescherpte Energiebesparingsplicht	KGG	10.000	– 10.000	0
	Topsector Energie Haalbaarheidsstudies	KGG	4.200	– 4.200	0
	Uitvoeringskosten maatwerkafspraken	KGG	15.800	– 15.800	0
	VEKI	KGG	56.800	– 56.800	0
	VEKI (2022)	KGG	49.000	– 49.000	0
Totaal Verduurzaming industrie en innovatie mkb			164.635	– 135.675	28.960
Verduurzaming gebouwde omgeving					
	Doe-het-zelf-vouchers	VRO	25.000	– 25.000	0
	Energiebesparende maatregelen	VRO		553	553
	ISDE (Stimulering van hybride warmtepompen bestaande bouw)	KGG	74.500	– 36.692	37.808
	Maatschappelijk vastgoed: Ondersteuning maatschappelijk vastgoed en Ontzorging en ondersteuning verenigingen van eigenaren	VRO	22.800	– 22.800	0
	Maatschappelijk vastgoed: subsidie DUMAVA	VRO	287.400	– 285.966	1.434
	Nationaal Isolatie Programma, Aanpak kwetsbare wijken en dorpen versterken en ophoging budget NIP	VRO	636.260	– 629.321	56.939
	Nationaal Isolatie Programma en verzoek om toekenning reservering, veranderde inzet middelen en ophoging budget	KGG	262.290	– 262.290	0
Totaal Verduurzaming gebouwde omgeving			1.358.250	– 1.261.516	96.734
Onverdeeld					
	Burgerforum	KGG	2.695	– 2.695	0
	Wetenschappelijke klimaatraad	KGG	5.000	– 5.000	0
Totaal Onverdeeld			7.695	– 7.695	0
Totaal Klimaatfonds			2.833.412	– 2.555.001	279.308

* Op basis van proeve van begroting Klimaatfonds 2025, bijlage 1: totaaloverzicht Klimaatfonds (p.43)

** Dit zijn alle wijzigingen op de begroting (kasschuiven, overboekingen naar apparaat of uitvoeringsorganisaties waaronder gemeenten.) tot daadwerkelijk realisatie van het kasbudget.

*** Berekend met behulp van opgevraagde informatie van de departementen en de gemaakte begrotingsmutaties in de rijksbrede administratie (IBOS)

*** positief = onderuitputting, negatief is overrealisatie

Toelichting Kernenergie

Projecten Kernenergie

Dit omvat meerdere toekenningen vanuit het Klimaatfonds voor kennis en innovatie in nucleaire technologie, onderzoeken naar nieuwbouw kerncentrales, bedrijfsduurverlenging Borssele, onderzoek naar kennisinfrastructuur, ondersteuning en ontwikkeling van Small Modular Reactors (SMR's). De lagere realisatie op dit onderdeel is met name veroorzaakt door lagere uitgaven voor kennisinfrastructuur en ondersteuning van projecten voor kernenergie. Er heeft een hogere realisatie plaatsgevonden op Onderzoeken nieuwbouw kerncentrales Klimaatfonds (Kernenergie), maar de totale realisatie voor projecten Kernenergie is lager dan begroot.

Bedrijfsduur-verlenging Borssele

Voor de bedrijfsduurverlenging van de bestaande centrale is het milieueffectenrapport (MER)- procedure voor de wijziging van de Kernenergiewet gestart, en daarnaast is begonnen met de publicatie van de conceptnotitie Reikwijdte en Detailniveau. Daarnaast zijn de eerste stappen gezet voor de verouderingsonderzoeken. Er zijn in 2024 vooral kosten gemaakt voor het onderzoek naar de mogelijkheid en voorwaarden van de bedrijfsduurverlenging voor de kerncentrale in Borssele. Kennisinfra Met deze middelen wordt gewerkt aan de kennisinfrastructuur in Nederland op het gebied van Kernenergie. De middelen voor 2024 werden hoofdzakelijk besteed aan leerstoelen en promovendi aan de TU Delft, het onderzoeksprogramma Kernenergie van NWO en het Toegepaste kennisprogramma Kernenergie van TNO.

Ondersteuning ontwikkeling Small Modular Reactors (SMR's)

Deze middelen zijn bedoeld om de mogelijke Nederlandse bijdrage aan de ontwikkeling van SMR's in kaart te brengen. Ook in Nederland wordt door verschillende partijen (waaronder provincies en gemeenten) gekeken naar de mogelijkheden die deze SMR's bieden. Zij vragen daarbij ondersteuning vanuit het Rijk. Daarom heeft afgelopen periode een uitgebreide stakeholderanalyse plaatsgevonden, die de basis vormt voor de programma-aanpak die medio 2024 van start gaat. Deze programma-aanpak is eind Maart 2024 aan beide Kamers toegezonden (TK [32 645 nr. 123](#)). Medio 2024 starten de simulaties binnen de aanpak. In 2024 werden de middelen verder besteed aan een marktconsultatie en het Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)-initiatief: 'Accelerating SMR's for Net Zero'.

Onderzoeken nieuwbouw kerncentrales

Voor de technische haalbaarheidsstudies voor de nieuw te bouwen centrales zijn in december 2023 en begin 2024 de contracten getekend met technologieleveranciers KHNP, EDF en Westinghouse. Dat betekent dat de technische haalbaarheidsstudies begin 2024 van start zijn gegaan. De uitgaven in 2024 waren vooral voor de technische haalbaarheidsstudies en de daaropvolgende third party review, de marktconsultatie en de begeleiding daarvan en het milieueffectenrapport (MER)-traject.

Uitvoeringslasten

Deze middelen waren in 2024 bestemd voor de uitvoeringskosten bij EZK, I&W en ANVS. Het grootste deel van de toekenning is overgeheveld naar de provincie Zeeland, de gemeente Borssele en de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS) voor hun uitvoeringswerkzaamheden. Deze middelen werden door de provincie en gemeente besteed aan capaciteit en externe inhuur, voornamelijk voor beleid, participatie

en communicatie. Daaronder vallen bijvoorbeeld de begeleiding en het informeren van inwoners, maar ook de voorbereiding van vergunnings-trajecten door de ANVS o.a. door kennisuitwisseling met andere toezicht-houders binnen Europa.

Energie-infrastructuur

Coördinatie Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK)-projecten

Via het MIEK werken het Rijk, medeoverheden, netwerkbedrijven, industrie en energieproducenten samen aan een tijdige realisatie van de benodigde infrastructuur voor de verschillende sectoren om te kunnen verduurzamen. In dit geval gaat het om middelen voor de verkenning van de Delta Rhine Corridor. Middelen worden toegekend voor het eerste jaar zodat de organisatie in gang kan worden gezet. Besluitvorming over de Delta Rhine Corridor heeft nog niet plaatsgevonden. Het heeft de voorkeur om voor het vervolg een integraal voorstel uit werken voor de coördinatie van projecten onder het MIEK. Vanaf 2024 loopt de uitvoering via de programmadirectie Delta Rijn Corridor (DRC) en zijn kasschuiven verwerkt door het vervallen van de 100% eindejaarsmarge op Klimaatfondsmiddelen.

De-risiken grootschalige waterstofopslag

Voor de aanleg van de eerste vier cavernes voor grootschalige opslag van waterstof in 2030 is € 125,0 mln. beschikbaar gesteld uit het Klimaatfonds (de 1e tranche) en toegevoegd aan de EZK (nu KGG) begroting. In 2024 hebben zich geen uitgaven plaatsgevonden voor deze toekenning. De kasmiddelen zijn doorgeschoven naar 2026 en blijven bestemd voor het (gedeeltelijk) afdekken van risico's die GasUnie loopt in de uitvoering van het project. Een 2de aanvraag (2de tranche) op het fonds voor meer opslagcapaciteit – ca. 4 nieuwe cavernes – voor de verdere doelstellingen ook na 2030, is in de Klimaatfondsbesluitvorming doorgeschoven naar MJP 2027. Deze toekenning is in bijlage 1 opgenomen onder waterstofprojecten.

Distributienetten glastuinbouw

Met de subsidieregeling voor warmte-infrastructuur in de glastuinbouw (SWiG), kan subsidie worden verstrekt voor nieuw aan te leggen warmtenetten met als doel glastuinbouwondernemingen in staat te stellen hun bedrijfsvoering te verduurzamen. De regeling is geopend in 2024 en inmiddels weer gesloten. In 2025 vindt de tweede openstelling plaats. De middelen die in 2024 niet zijn uitgegeven zijn inmiddels via een kasschuif naar 2025 overgeheveld.

EBN: versnellen onderzoek CCS

De regeling 'EBN versnellen onderzoek CCS' betreft het verstrekken van subsidie aan EBN (Energie Beheer Nederland) voor deelname aan CO₂-opslagprojecten. De maatregel heeft als doel het versnellen van onderzoek naar CCS; in concreto voor de haalbaarheidsstudies van nieuwe CO₂-opslaglocaties. Voor de regeling is via het Klimaatfonds t/m 2026 € 11,3 mln. per jaar gereserveerd op de Rijksbegroting. Het afvangen en opslaan van CO₂ (CCS) is een wezenlijk onderdeel van het Klimaatakkoord en nodig om de klimaat doelstellingen van 2030 te behalen.

Omdat EBN op grond van de Mijnbouwwet geen baten mag inzetten die zij verkrijgt door het uitvoeren van haar wettelijke taken en omdat EBN nog geen CCS-baten heeft ontvangen, is het voor de financiële uitvoerbaarheid van de deelname van EBN aan de CCS-projecten noodzakelijk dat EBN subsidie ontvangt op basis van deze regeling. In 2024 is vanuit deze maatregel € 18,2 mln. verplicht door subsidiebeschikkingen af te geven

aan EBN voor de deelname aan de pre-FEED fases van vijf CO₂-opslagprojecten die in 2024 zijn gestart en voor de coördinatie van (en deelname aan) het CO₂NSEIS-project, waarin een leidraad wordt ontwikkeld voor risicoanalyses met betrekking tot de insluiting van CO₂ en seismiciteit bij CO₂-opslag. De kasuitgaven volgend uit de verplichte subsidies vinden niet allemaal plaats in hetzelfde jaar als het aangaan van de verplichting. De subsidiegelden worden verstrekt aan de hand van een voorschotritme. Het voorschotritme volgt in grote lijnen de momenten waarop de projectkosten door EBN worden gemaakt. Een pre-FEED fase van een CO₂-opslagproject duurt doorgaans langer dan één jaar, waardoor de kosten door EBN worden gemaakt voor meerdere jaren. De in 2024 verplichte subsidiegelden worden daarom gedeeltelijk in 2024 bevoorschot, maar gedeeltelijk ook in 2025 en in sommige gevallen pas in 2026 afhankelijk van de duur van het project.

Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten

Deze maatregel is gericht op de verbetering van de netcapaciteit. Deze middelen zijn via de Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE) beschikbaar gesteld aan medeoverheden en worden ingezet voor een programmatische uitvoeringsaanpak, het aanstellen van hubregisseurs, advies, selecteren van kansrijke initiatieven en samenwerking met gemeenten, netbeheerders en andere regionale actoren.

Laadinfra bouw

De Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (SSEB) is er voor de aanschaf van en de ombouw naar emissieloze (uitstootvrije) en emissie-arme bouwwerktuigen, bouwvoertuigen en bouwvaartuigen door bouwbedrijven. Ook vernieuwende ideeën die emissieloze bouwmachines en de laadinfrastructuur op de bouwplaats verbeteren kunnen subsidie krijgen vanuit de SSEB. De regeling loopt sinds 2022 en bestaat uit vier elementen (aanschaf, retrofit, experimentele ontwikkeling en haalbaarheidsstudies). In 2024 bedroeg het budget voor de regeling € 56,0 mln. in totaal, waarvan € 1,6 mln. uit het KF is gefinancierd. De overige middelen zijn naar achteren geschoven. Er is ruim 85% aan kasmiddelen uitgegeven. Na het afgelopen jaar ervaring te hebben opgedaan met de inzet van laadinfrastructuur-middelen via de SSEB, gaat er voor 2025 naar verwachting € 20,0 mln. laadinfra-middelen bouw via deze regeling naar de sector. ProRail heeft daarnaast in 2024 1,09 mln. ter beschikking gekregen voor het bevorderen van de realisatie van laadinfrastructuur bij spoorprojecten. ProRail is bezig om deze middelen in de markt te zetten. Verder wordt er in 2025 ook gebruikt gemaakt van de SPUK SEB, de SPRILA en de Rijksdiensten Rijkswaterstaat, ProRail en het Rijksvastgoedbedrijf om laadinfrastructuur voor de bouw verder te bevorderen.

Laadinfra walstroom

Met deze walstroomregeling stimuleren we de realisatie van walstroomvoorzieningen voor zeeschepen in zeehavens. Hierdoor vermindert de uitstoot van CO₂. In samenspraak met Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) is er naar een realistischer kasritme gekeken waarbij de middelen naar 2027 en verder worden geschoven.

Laadinfrastructuur voor wegvervoer

Dit betreft € 4,7 mln. in het kader van de Subsidieregeling Private Laadinfrastructuur bij bedrijven (SPriLa) en € 4,2 mln. in het kader van de Subsidieregeling Publieke Laadinfrastructuur zwaar vervoer (SPuLa). Deze regelingen bieden ondernemers subsidie om laadinfrastructuur te realiseren op hun eigen terrein (SPriLa) of voor zware voertuigen in de openbare ruimte

(SPuLa). Beide regelingen zijn voor het eerst opengesteld in 2024. De openstellingen waren een succes, waardoor de regelingen actief bijdragen aan de elektrificatie van vervoer. Momenteel worden de openstellingen 2025 voorbereid. Die worden dit voorjaar verwacht.

Bij Ontwerpbegroting 2024 is van de initiële middelen (€ 29,4 mln.) ruim € 17,0 mln. naar latere jaren geschoven. Dit vanwege de (reguliere) bevoorschotting in de regelingen, waartoe tijdens de ontwikkeling van de regelingen is besloten. De kasbudgetten sluiten nu beter aan op de regeling.

Warmtenetten (Nationale subsidieregeling warmtenetten en Nieuwe subsidieregeling warmtenetten)

De Warmtenetten Investeringssubsidie (WIS) betreft een meerjarige openstelling voor cumulatief € 1,6 miljard uit het Klimaatfonds en heeft als doel om de realisatie van warmtenetten te stimuleren door het verlagen van de onrendabele top. De WIS is tot nu toe tweemaal opengesteld, voor het eerst in 2023 en voor de tweede keer in 2024. Ten tijde van het schrijven van dit jaarverslag zijn er in totaal 14 projecten beschikt en zijn er 6 aanvragen nog in behandeling. In 2024 is het mogelijk gemaakt om een korting op het vastrecht in rekening te brengen, waardoor warmtebedrijven een beter aanbod aan verhuurders kunnen maken. Toch is slechts een kwart van het totale opengestelde budget aangevraagd. Dat komt door de terughoudendheid van de grote private warmtebedrijven om in nieuwe projecten te investeren, in afwachting van opheldering over de publieke marktordening van het wetsvoorstel Wet collectieve warmte. Er is ook in 2024 minder uitgegeven dan geraamd (+/- € 107 mln.), wat met name veroorzaakt wordt door een kasschuif om de middelen in het juiste ritme te zetten en beter aan te laten sluiten bij de lagere kasverwachtingen voor 2024 als gevolg van vertraging van projecten.

Randvoorwaarden technische arbeidsmarkt

Het doel is om middelen beschikbaar te stellen voor het opschalen van bestaande statushoudersklasjes, waarbij statushouders worden opgeleid tot elektromonteur. Het tekort aan technici is een obstakel voor de uitvoering van de energietransitie. Hierdoor is het van belang om naast reguliere instroom, nieuwe doelgroepen aan te boren via additionele instroom- en opleidingstrajecten. De toegekende middelen zijn volledig doorgeschoven naar 2025 en verder.

Realisatie van 3 GW zon op zee in 2030

Dit voorstel betreft de inzet van zon-pv tussen windturbines op zee. Zonnepanelen tussen windturbines op zee worden onderdeel van toekomstige tenders voor wind op zee. De toegekende middelen zijn volledig doorgeschoven naar 2025.

Slimme laadinfrastructuur

Met de Regeling specifieke uitkering Regionale Aanpak Laadinfrastructuur 2023 – 2030 is € 13,2 mln. betaald aan Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL) regio's. Dit bedrag is ingezet om publieke laadpalen te plaatsen op zogenaamde «witte vlekken» met als doel om toe te werken naar een landelijk dekkend publiek laadnetwerk. Het betreft een regeling van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, van 23 augustus 2023, nr. I&W/BSK-2023/187607. Het restant van de middelen is naar latere jaren geschoven.

Toekomstbestendigheid energienetwerken (netcapaciteit)

Het gaat hierbij om versterking van capaciteit bij provincies en mogelijk regiegemeenten om het voorbereidingstraject van netverzwaringen en uitbreidingen te versnellen. Zonder extra capaciteit is dit niet mogelijk. Dit is onderdeel van het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN). De middelen zijn bedoeld voor 2024 en 2025. In het bestuurlijk overleg Klimaat en Energie, van 28 november 2023 en in dat van 18 januari 2024, is gesproken over de bekostiging van extra taken bij provincies voor het toekomstbestendig maken van het energiesysteem. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om taken op het gebied van het voorkomen van netcongestie, het versnellen van de aanleg van infrastructuur, het bij elkaar brengen van vraag en aanbod van energie via een stimuleringsprogramma energiehubbs en het ondersteunen van bedrijven bij hun verduurzaming. Deze middelen zijn toegevoegd aan de Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE) ter ondersteuning van dit doel.

Verduurzaming dieselspoorlijnen Zutphen-Oldenzaal, Almelo-Marienberg

Het voorstel betreft een bijdrage van 50 procent van de kosten van de elektrificatie van twee regionale spoorlijnen in Overijssel en Gelderland, te weten Zutphen-Oldenzaal en Almelo-Hardenberg. Door deze spoorlijnen van bovenleidingen en onderstations te voorzien kunnen daar elektrische treinen rijden, die de huidige (en toekomstige aanschaf van) dieseltreinen vervangen. Het toegekend budget is naar latere jaren doorgeschoven.

Vroege fase opschaling

Elektrolyse onshore 50MW

In 2023 is de eerste ronde van de Subsidieregeling grootschalige productie volledig hernieuwbare waterstof via elektrolyse (OWE) gepubliceerd. Het totaal beschikbare bedrag van bijna € 250,0 mln. is toegekend en verdeeld over 7 projecten. De projecten zorgen samen voor 101 megawatt aan elektrolysecapaciteit. De bedrijven hebben tot 2028 om hun elektrolyseproject af te ronden. Deze toekenning is in bijlage 1 opgenomen onder waterstofprojecten.

Elektrolyse 500-1.000 MW

De Subsidieregeling grootschalige productie volledig hernieuwbare waterstof via elektrolyse (OWE) is er om de investering in en de exploitatie van elektrolyse-installaties aantrekkelijk te maken. De tweede ronde van de OWE heeft eind 2024 open gestaan. RVO is momenteel bezig met het beoordelen van de aanvragen en zal in april 2025 naar verwachting de resultaten bekend maken. Voor deze regeling was circa €1 mld euro beschikbaar gesteld. Deze toekenning is in bijlage 1 opgenomen onder waterstofprojecten.

Elektrolyse offshore <=100 MW (CAPEX)

De beschikking voor de demonstratie van offshore elektrolyse op een platform bij een windpark wordt momenteel uitgewerkt. Kennis die hiermee wordt opgedaan brengt kostenreductie met zich mee bij een tender voor vervolgoepschaling. Deze toekenning is in bijlage 1 opgenomen onder waterstofprojecten.

Elektrolyse: kennisplatform offshore en ketenbrede consortia

Middels deze subsidie wordt kennis die wordt ontwikkeld in de aanloop naar en tijdens de demonstratieprojecten waterstof op zee breed gedeeld middels een platform dat zich hierop richt. Het kennisplatform Hydrogen empowering revolutionary offshore wind (HEROW) heeft in 2024 een aantal fysieke en online bijeenkomsten georganiseerd. De bijeenkomsten hebben

bijgedragen aan de kennisdeling, kennisontwikkeling, consortiumvorming (over de gehele keten) en het opzetten van een community rondom het onderwerp waterstof op zee. Naast de bijeenkomsten voor het brede publiek (o.a. tijdens de World Hydrogen Summit) is een aantal specifiek inhoudelijke bijeenkomsten georganiseerd, gericht op bijvoorbeeld ontwikkelaars die geïnteresseerd zijn in de ontwikkeling van een van de twee demonstratieprojecten die door de Rijksoverheid voorbereid worden. Daarnaast heeft HEROW bijgedragen aan of gefaciliteerd bij het contact met marktpartijen en kennisrapporten. Deze toekenning is in bijlage 1 opgenomen onder waterstofprojecten.

H2-global

In het Klimaatfonds is € 300,0 mln. gereserveerd voor de Nederlandse deelname aan H2Global. H2Global is een door Duitsland opgezet subsidie-instrument om de import van hernieuwbare waterstof(dragers) naar Duitsland/Noordwest-Europa op gang te brengen. Het Ministerie van EZ/KGG heeft in 2024 de beschikking afgegeven om een gezamenlijke tender met Duitsland voor de veiling van een meerjarig aankoopcontract van hernieuwbare waterstof(dragers) te openen. Duitsland zal hiervoor ook € 300,0 mln. beschikbaar stellen. Deze toekenning is in bijlage 1 opgenomen onder waterstofprojecten.

Bevorderen circulair doen en gedrag

Het overkoepelende doel van Circulair Doen is om mensen te helpen om duurzaam en circulair te handelen door kennis en vaardigheden hiertoe aan te reiken en het gewenste gedrag te stimuleren, als leerling/student, werkende en als wereldburger. De aanpak is op te delen in maatregelen gericht op onderwijs, gedrag, en arbeidsmarkt. Het onderdeel «onderwijs» betreft het vraag gestuurd ondersteunen van scholen/ onderwijsinstellingen bij hun opgave om duurzaamheid en circulaire economie meer structureel te verankeren in hun onderwijspraktijk. Onderdeel «gedrag» versnelt de transitie naar een circulaire economie in Nederland door in te zetten van gedragskennis. 'Arbeidsmarkt' stimuleert de deelname van zowel huidige als toekomstige werkenden in de transitie naar een duurzame, circulaire economie. Voor onderwijs zijn in het afgelopen jaar drie onderwijspilots gestart die doorlopen tot in 2025. Daarnaast heeft in 2024 een kwartiermaker onderzocht hoe duurzaamheid structureel in het onderwijs kan worden verankerd. Op basis van deze trajecten werken we in 2025 verder aan duurzaamheid borgen in de onderwijspraktijk. In 2024 is de basis gelegd voor de uitwerking van de gedragsmaatregelen. Er zijn diverse vooronderzoeken en theoretische studies uitgevoerd op de onderwerpen textiel, elektronische en elektrische apparaten en productgroepoverstijgend. In 2025 zullen een aantal kansrijke maatregelen in de praktijk worden getest. Op het gebied van de arbeidsmarkt wordt sinds 2024 de bestaande aandacht voor «sustainable skills» - circulariteit en duurzaamheid in het (middelbaar en hoger) beroepsonderwijs versterkt. Ook is een eerste subsidie verleend voor een (bij)scholingsproject voor reeds werkenden. Dit betreft een pilot voor marketeers in de maakindustrie. In de komende jaren is het de bedoeling om- en bijscholingsprojecten in meerdere branches uit te voeren. Daarbij is het de bedoeling om - naast werkenden in loondienst - ook zzp'ers en herintreders te bereiken. 3. Het totale budget voor 2024 was € 2,2 mln. Het gehele budget is uitgeput. 50% is gegaan naar maatregelen gericht op het onderwijs, 40% naar gedrag en 10% naar arbeidsmarkt. Voor het onderwijsdeel is het belangrijkste dat de kwartiermaker zijn traject heeft afgerond en dat het rapport gepubliceerd is. Voor het gedragsdeel is de basis gelegd voor de verdere praktische uitwerking van de maatregelen. Er zijn ook behoeftepeilingen uitgevoerd om te onderzoeken hoe intermediairs

het beste ondersteund kunnen worden bij de implementatie. Voor het arbeidsmarktdeel is een gezamenlijk kennisprogramma gerealiseerd tussen de community van publiek-private samenwerkingen (pps'en) die zich vanuit 'Samen Sneller Circulair' bezighouden met de circulaire transitie en het netwerk van Sustainability Skills. In 2024 participeerden meer dan 30 pps'en in dit programma.

Continuering Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie: Circulaire economie (DEI+CE)

Deze maatregel voorziet in de continuering van de Demonstratieregeling Energie-Innovatie Circulaire Economie (DEI+CE). De DEI+CE stimuleert de opschaling van circulaire technieken in de vorm van een pilotproject of demonstratieproject. De DEI+CE is gepubliceerd in 2024, maar liep vertraging op door de vertraagde behandeling van de I&W begroting in de Eerste Kamer. Uiteindelijk zijn 49 aanvragen binnengekomen waarvan het merendeel eind oktober in de laatste week van de openstelling. De beoordeling van de aanvragen loopt nog. Er zijn nog geen positieve beschikkingen verstuurd en daarom zijn in 2024 nog geen voorschotten verleend. De DEI+CE stimuleert de grondstoffentransitie doordat het circulaire technieken in een vroeg stadium stimuleert. Het hoge aantal aanvragen toont aan dat er interesse is in de markt voor deze subsidieregeling. In het najaar is een kasschuif van €0,6 mln. naar 2028 gerealiseerd. Eind januari 2025 wordt de regeling opengesteld, deze keer met een budget van € 80 mln. voor aanvragen tot € 30 mln. Deze middelen waren initieel toegekend aan KGG en vervolgens overgeheveld naar I&W voor de uitvoering.

Correctieregeling duurzame warmte motie Grinwis – Erkens

In het kader van de motie Grinwis-Erkens worden middelen gereserveerd voor de nader uit te werken tijdelijke correctieregeling duurzame warmte gericht op de glastuinbouw. Dit budget is niet volledig gerealiseerd en deels (- € 8,7 mln.) naar latere jaren verschoven met de tweede suppletoire begroting.

Gebiedsinvesteringen Netten op Zee

Dit voorstel is gericht op het verbeteren van de leefkwaliteit van de vijf locaties die in de (aanvullende) routekaart windenergie op zee zijn aangewezen voor de aanlanding voor de elektriciteit van windparken op zee, teneinde regionaal draagvlak voor huidige en toekomstige energie-infrastructuur te behouden. Bij Voorjaarsnota 2022 is besloten de incidentele kosten voor de inpassing van windenergie op zee (21 GW) te dekken uit het Klimaatfonds, omdat ze bijdragen aan de klimaatdoelstellingen. De middelen worden beschikbaar gesteld voor het behoud en versterken van de natuur, verbeteren van de fysieke leefomgeving, versterken van de regionale economie of versnellen en toepassen van de (duurzame) energietransitie. Het beschikbaar gestelde budget is € 500,0 mln. Dit bedrag is bij de ontwerp-begroting 2025 met €35,0 mln. verlaagd vanwege de verwerking van de taakstelling op de specifieke uitkeringen uit het Hoofdlijnenakkoord. De middelen voor de gebiedsinvesteringen zijn eenmalig en worden beschikbaar gesteld via twee tranches. Een eerste tranche van € 220,0 mln. zal op nationaal niveau met terugwerkende kracht worden gedekt uit de Europese Herstel- en Veerkrachtfaciliteit.

Er is gedurende het jaar met de verschillende aanlandlocaties invulling gegeven aan de gebiedsinvesteringen. Voor de zomer van 2024 zijn met alle regio's bestuursakkoorden gesloten over de invulling van de gebiedsinvesteringen. In november 2024 is een specifieke uitkering vastgesteld en eind 2024 hebben de eerste betalingen aan de regio's plaatsgevonden. De

realisatie voor gebiedsinvesteringen Netten op zee is in 2024 hoger dan de stand Ontwerpbegroting omdat de middelen uit Klimaatfonds in de eerste suppletoire begroting 2024 beschikbaar zijn gesteld.

Geothermie, hoge temperatuur

Deze maatregel betreft het uitvoeren van een pilotboring voor hoge temperatuur geothermie. Deze pilot levert waardevolle kennis op voor toekomstige toepassingen van aardwarmte. Deze middelen zijn doorgeschoven naar 2025 en verder.

IPCEI Waterstof golf 2, 3 en 4

In 2023 heeft de nationale selectie voor golf 4 met als thema mobiliteit plaatsgevonden. Voor de andere drie golven heeft dit proces in 2021 en 2022 al plaatsgevonden. Het Europese traject voor golf 3 (thema import en opslag) en golf 4 heeft langer doorgelopen. Beide golven zouden initieel in 2023 afgerond zijn, maar door vertraging in de planning van de Europese Commissie is het Europese proces voor beide golven in 2024 afgerond. Vanwege gestegen kosten hebben de projecten vertraging opgelopen.

Normering en stimulering biobased bouwen – BZK/VRO

Subsidie is verstrekt aan de uitvoeringsorganisatie Buildingbalance voor de uitvoering van de maatregelen biobased bouwen. Daarnaast zijn subsidies aan stichting milieu database en milieucentraal verstrekt. Nationale Aanpak Biobased Bouwen (NABB) is gelanceerd in november 2023 en de interventies zijn in gang gezet. Er lopen 45 verschillende interventies, gericht op agrariërs, verwerkers en partijen uit de bouwsector (zowel burgerlijke en utiliteitsbouw (B&U) als grond- weg- en waterbouw (GWW)). Building Balance is actief als uitvoering van de Nationale Aanpak. De beoogde resultaten zijn een toename van de teelt naar 50.000 ha (4.000 ha in 2024), een verwerkingscapaciteit van 400.000 ton (12.000 ton in 2024) en een marktpenetratie van 30% in de bouwsector (1% in 2024). De NABB ligt in 2024 op de gestelde koers om de doelen ook in 2030 te behalen. Normering en stimulering biobased bouwen – I&W "De Nationale Aanpak Biobased Bouwen (NABB) is een samenwerking tussen de ministeries van VRO (trekker), LVVN, KGG en I&W. Doel van de aanpak is het stimuleren van opschaling van biobased bouwen in de hele keten. Dit gaat van teelt tot en met eindgebruik. Toepassing van bouwproducten vindt plaats in de Burgerlijke en Utiliteitsbouw (B&U, getrokken door VRO) en in de Grond-, Weg- en Waterbouw (I&W). Specifiek voor het I&W deel wordt gewerkt aan het opzetten van een aantal innovatieve regelingen die de productie en inzet van biobased producten in de GWW stimuleren. De verschillende regelingen worden momenteel uitgewerkt. Een goede aanpak hiervoor kost tijd. In de oorspronkelijke planning van de middelen bij aanvraag van Klimaatfonds (2023) is dit te optimistisch ingeschat. De regelingen zijn technisch en juridisch complex. In 2025 wordt gestreefd om de regelingen op te tuigen, zodat ze in de jaren erna in werking kunnen treden. Uitputting van middelen in 2024 was niet volledig doordat enkele opdrachten niet op tijd gerealiseerd konden worden. Voor diverse biobased Product- Marktcombinaties in de Grond-, Weg- en Waterbouw zijn uitgebreide marktonderzoeken uitgevoerd. Binnen deze marktonderzoeken is een beter beeld vergaard over de technische mogelijkheden van producten en de kansen voor de markt. Opdrachtgevers die biobased producten moeten gaan aanschaffen zijn geïdentificeerd en benaderd om deel te nemen aan innovatieve partnerschappen. De innovatieve partnerschappen worden technisch en juridisch vormgegeven, zodat deze eind

2025 naar verwachting opgestart kunnen worden. In de normering en standaardisatie van bouwproducten zijn biobased varianten opgenomen, zodat het eenvoudiger wordt om biobased varianten toe te passen.

Normering en stimulering biobased bouwen – KGG

In 2024 is gestart met een pilot voor een marktconforme lening voor bedrijven die willen investeren in bouwmaterialen gemaakt van natuurlijke vezels uit de Nederlandse landbouw. Deze lening aan verwerkers van biobased bouwmaterialen maakt onderdeel uit van het Nationaal plan Biobased Bouwen. Door een stevig kennisprogramma vanuit Building Balance, stimulering van de vraag en van de teelt wordt een samenhangend pakket neergezet. In 2024 is de omvang van de teelt van vezelgewassen sterk gegroeid. Er is in januari 2025 één lening toegezegd van € 2,5 mln euro aan één bedrijf. Investeringsbeslissingen nemen meer tijd in beslag dan gepland mede door de onzekere tijden en hoge inflatie. De belangstelling voor de lening is veel groter maar bedrijven moeten een degelijk bedrijfsplan kunnen overleggen.

Normering en stimulering biobased bouwen – LVVN

Deze maatregel moet dienen om de omslag naar in Nederland geteelde biograndstoffen in de bouw te versnellen middels subsidiëring en normering. Deze middelen zijn niet meer in 2024 tot betaling gekomen maar schuiven door naar 2025.

Ondersteuning van o.a. ketenvorming en recyclingtechnieken circulaire plastics

De maatregel «ondersteuning van o.a. ketenvorming en recyclingtechnieken circulaire plastics» omvat drie verschillende onderdelen: de subsidie omschakeling plasticverwerkers (SOPV), De programmalijn design voor recylen, gemeenschappelijk onderzoek de maatregel' en investeringssubsidies onder de naam «Thema duurzame kunststoffen (recyclaat en biogebaseerd)». De SOPV ondersteunt ondernemers bij het experimenteren met het verwerken van (meer) recyclaat en biogebaseerd plastic in hun producten. De programmalijn omvat een kennisloket dat als doel heeft om ondernemers te voorzien van (specialistische) kennis en vaardigheden, gericht op het inzetten van meer recyclaat en biogebaseerde polymeren. Daarnaast worden er subsidies beschikbaar gesteld zodat ondernemers meer circulaire polymeren kunnen toepassen in hun producten. Als laatste wordt capaciteitsuitbreiding en kwaliteitsverbetering van recyclaat en biogebaseerde plastics gerealiseerd middels de investeringssubsidies. Voor deze maatregel is in 2024 de subsidie omschakeling plasticverwerkers (SOPV) opengesteld. Door de vertraagde behandeling van de I&W begroting door de Eerste Kamer in het voorjaar van 2024 heeft de openstelling vertraging opgelopen. De regeling is pas in juni opengesteld. In 2025 opent de regeling opnieuw, evenals de EKKO Circulaire Plastics als onderdeel van de programmalijn. Er is minder uitgegeven dan begroot door de vertraagde openstelling van de SOPV. Om de onderuitputting van de maatregel op te vangen is er o.a. een kasschuif gerealiseerd. De regeling SOPV heeft 135 bedrijven ondersteund bij het verwerken van extra recyclaat en biogebaseerd plastic in hun producten.

Onderzoek Nationaal Emissieplafond voor ESR sectoren

In het MJP 2024 zijn middelen opgenomen én overgeheveld voor het onderzoek. Op 11 maart 2024 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de uitkomst van dit onderzoek. Invoering van een nationaal emissieplafond

vergt een fundamentele politieke afweging, inclusief weging van andere beleidsinstrumenten. De middelen uit MJP 2024 vloeien daarom terug naar het fonds en vervallen in het MJP 2026 voor deze maatregel.

Programma Opwek Energie op Rijksvastgoed (OER)

Met het programma Opwek van Energie op Rijksvastgoed (OER) maken we het rijksareaal, bijvoorbeeld langs snelwegen, spoorwegen of op defensie-terreinen, beschikbaar voor de realisatie van het democratisch vastgestelde doel van 55 TWh opgesteld vermogen uit duurzame energieprojecten, zoals opgenomen in de Regionale Energiestrategieën. Omdat Regionale Energiestrategieën (RES)-regio's hechten aan meervoudig ruimtegebruik en het ontzien van landbouwgronden voor inpassing van zon-PV-projecten, is er vanuit hen veel interesse in dit programma. Uit de totale projecten-portefeuille van het programma liepen er anno 2024 31 projecten. Het totale budget voor het programma bedroeg bij de Ontwerpbegroting € 11,8 mln. Na het verwerken van de eindejaarsmarge en technische mutaties is dit budget per 1e suppletoire bijgesteld naar € 26,2 mln. Dit bedrag is niet volledig uitgegeven. Bij de suppletoire begroting september is een deel van dit budget naar latere jaren geschoven (- € 11,6 mln.) voor een betere aansluiting met de budgetbehoefte van de Rijksvastgoedhoudende diensten. Respectievelijk €6,6 mln. en €2,0 mln. is overgeboekt voor de financiering van activiteiten van Rijkswaterstaat en Defensie. De voorfinanciering voor de aanleg van een geleiderail t.b.v. het OER-project Drentse Zonneroute A37 is in 2024 meerjarig vastgelegd, waarbij de eerste betaling van €5,4 mln. al in 2024 heeft plaatsgevonden. Verder is in 2024 een meerjarige opdracht verleend aan ProRail, de eerste betaling uit het KF-instrument ten bedrage van €0,3mln. is ook uitgevoerd.

Subsidie voor waterstof in wegvervoer en binnenvaart (binnenvaart)

De SWiM subsidieert de realisatie van waterstoftankstations en de aanschaf van waterstofvoertuigen. In 2024 is deze betaald uit Klimaatakkoordbudget (€ 22,0 mln.) en KF budget (€ 6,0 mln). De € 6,0 mln. van het KF-deel is later in 2024 toegevoegd vanwege de late besluitvorming. De regeling is ruim overtekend. Bij toekenning wordt 50% van het subsidiebedrag uitbetaald. Deze betaling is uitgevoerd door RVO en heeft in 2024 plaatsgevonden.

Uitbreiden zero-emissiezones voor gemeenten

Deze maatregel, voortkomend uit het IBO-Klimaat, is erop gericht om meer en grotere zero-emissiezones voor meer verschillende voertuigcategorieën te realiseren om daarmee CO₂-uitstoot te reduceren. De maatregel is nog niet gestart vanwege organisatorische redenen waardoor nog geen aanbesteding opgezet kon worden om een programma voor de uitvoer te starten. Het geld is daarom een jaar doorgeschoven. Inmiddels zijn de voorbereidingen voor de aanbesteding gestart.

Verbeterd toezicht en handhaving aangescherpte energiebesparingsplicht

Het kabinet scherpt de energiebesparingsplicht aan door de terugverdientijd in 2027 op te hogen naar 7 jaar. Bij de uitwerking zal in kaart worden gebracht of er een voldoende additioneel emissiereductie-effect gepaard gaat met het ophogen van de terugverdientijd, gelet op het effect dat de hogere energieprijzen al hebben op de hoeveelheid maatregelen die onder huidige terugverdientijd vallen en het effect van ander beleid. Ook zal er zal bij de uitwerking zorg worden gedragen voor de uitvoerbaarheid van de maatregelen voor bedrijven. De handhaving op de naleving van de energiebesparingsplicht zal verbeterd worden. De middelen voor deze maatregel zijn doorgeschoven naar latere jaren.

Vergassing: expertisecentrum, organisatie, haalbaarheidsstudies

Middelen zijn bedoeld voor het oprichten van een kenniscentrum voor vergassing om kennisdeling binnen de sector te bevorderen. Aan de sector is gevraagd om maatregelen uit te werken die kennisdeling en brede ontwikkeling in de sector bevorderen. Die maatregelen moeten echter nog verder worden uitgewerkt, voordat ze daadwerkelijk gefinancierd kunnen worden. Het toegekend budget is hierdoor volledig doorgeschoven naar 2025 en verder.

Vergassing: stimulering projecten vergassing 1e en 2e fase

Dit betreft een investeringssubsidie voor het demonstreren van vergassingsprojecten op schaal voor de productie van groen gas, biobrandstoffen en biograndstoffen. De maatregel wordt via een uitbreiding van de DEI+-regeling (DEI-XL) uitgevoerd. Deze projecten bewijzen dat deze techniek werkt op deze schaal. Hierdoor neemt het risicoprofiel voor private investeerders af en zijn ze in de toekomst makkelijker te realiseren. De eerste fase betreft een claim van € 300,0 mln. In de tweede fase volgt verbreding naar uitdagender grondstofstromen. Hierdoor kunnen laagwaardige en vervuilde grondstofstromen gebruikt worden voor vergassing. Dit ontsluit nieuw aanbod van hoogwaardige energiedragers die momenteel niet of alleen laagwaardig ingezet worden. Voor de tweede fase wordt een reservering opgenomen van € 500,0 mln. in het Meerjarenprogramma 2025. In 2024 is de eerste tranche opengesteld via de DEI+. Als gevolg van vertraging in de projecten is het volledige kas- als verplichtingenbudget doorgeschoven naar 2025.

Wind op Zee – I&W

Het offerte traject met Rijkswaterstaat loopt nog steeds. Er is gekozen voor een gefaseerde aanpak met ingebouwde beslismomenten. Rijkswaterstaat is de aanbesteding- en financieringsopties nog aan het uitwerken voor het eerstvolgende beslismoment. Daaropvolgend wordt het besluit genomen over de aanbestedingsvorm en de financiering.

Wind op Zee – KGG

Het kabinet geeft in het Regeerprogramma aan de routekaart voor 21 gigawatt (GW) windenergie op zee (hierna: routekaart) onverkort uit te voeren. In april 2024 is de planning van de routekaart geactualiseerd, via een aanpassing van het Ontwikkeld kader windenergie op zee. In de herijkte planning wordt voorzien om uiterlijk Q2 2027 20,7 gigawatt (GW) aan windparken op zee te vergunnen, met geplande realisatie van de laatste windparken van deze routekaart eind 2032. (Kamerstuk [33 561, nr. 61](#))

In december 2024 is het Ontwikkeld kader opnieuw geactualiseerd, maar nu het deel dat ziet op het net op zee. Middels deze actualisatie is onder meer opdracht aan TenneT gegeven voor het ontwikkelen van een hybride interconnectie met het Verenigd Koninkrijk (LionLink) en het uitvoeren van voorbereidende activiteiten voor de netaansluiting van Doordewind, Kavel II. Ook zijn de duurzaamheidseisen aan TenneT geactualiseerd. Daarnaast zijn kavels in omvang van 2GW naar 2x1GW gesplitst, zijn klantaansluitingen gereserveerd en wijzigingen gemaakt in de aansluitmogelijkheden van kabels (Kamerstuk [33 561, nr. 66](#) en [nr. 67](#)). In juni 2024 zijn de kavels Alpha en Beta van windenergiegebied IJmuiden vergund. (Kamerstuk [33 561, nr. 65](#)) Deze windparken van elk 2GW capaciteit zijn subsidievrij vergund middels een vergelijkende toets met financieel bod. Deze windparken zullen respectievelijk in Q3 en Q4 2029 worden gerealiseerd. Met de succesvolle vergunning van deze windparken op zee is een significante bijdrage geleverd aan realisatie van de routekaart voor 21 GW.

In november 2024 zijn de concept kavelbesluiten en concept tenderregelingen voor de kavels Gamma-A en Gamma-B van windenergiegebied IJmuiden Ver en kavel 1-A van windenergiegebied Nederwiek (samen 3 GW capaciteit) in de Staatcourant gepubliceerd, zoals in juni 2024 was aangekondigd (Ref. Kamerstuk [33 561, nr. 62](#)). Voor deze kavels is opnieuw gekozen voor de procedure van een vergelijkende toets met financieel bod. Deze kavels zijn ingeschaald op elk 1 GW capaciteit, waarbij het aantal kostenverhogende maatregelen is beperkt om de verslechterde businesscase van windparken op zee niet verder onder druk te zetten. In april 2024 zijn de voorbereidingsbesluiten voor kavel I van windenergiegebieden Doordewind en kavel II en III van windenergiegebied Nederwiek genomen, waarna er gestart is met de voorbereiding van de kavelbesluiten van deze windenergiegebieden.

Voor het net op zee zijn gedurende het jaar verschillende mijlpalen behaald. Het programma Verbindingen Aanlanding Wind op Zee 2031-2040 heeft in oktober 2024 de NRD definitief vastgesteld en voor het programma Aanlanding Wind op Zee – Eemshaven is het ontwerpprogramma opgesteld dat begin 2025 ter inzage zal gaan. Voor de gebiedsinvesteringen Netten op Zee zijn ook middelen beschikbaar gesteld vanuit het Klimaatfonds, zie daarvoor onder het kopje Gebiedsinvesteringen Netten op Zee.

Gedurende 2024 is gewerkt aan de voorbereiding van besluitvorming over een Partiële Herziening van het Programma Noordzee 2022-2027, waarmee het kabinet nieuwe windenergiegebieden aanwijst voor de periode vanaf 2033 richting 2040 (Kamerstuk [35 325, nr. 8](#)). Besluitvorming is voorzien voor 2025. Met het oog op de toekomst bereidt het kabinet waterstofproductie op zee voor middels twee demonstratieprojecten. De Tweede Kamer is in juni 2024 geïnformeerd over de vormgeving en voorbereiding van beide projecten. In november is de Kamer geïnformeerd over de selectiewijze van het consortium voor het eerste demonstratieproject en over de manier waarop de subsidie zal worden toegekend.

Er is in 2024 minder gerealiseerd dan begroot vanwege diverse overhevelingen naar andere departementen en het verschuiven van middelen naar andere jaren bij de supplettoire begroting september.

Wind op Zee – LVVN

Het Wind op Zee-dossier is opgesplitst in twee takken: Versterking Noordzee ecosysteem en Visserij. Het Wind op Zee dossier is een gedeeld programma tussen verschillende departementen, waaronder met name KGG en I&W, waarbij energie via windparken op zee gerealiseerd moet worden. Deze windparken hebben echter een impact op de natuur en visserij op de Noordzee. Om die reden is LVVN betrokken om zowel de natuur als de visserij van de Noordzee te compenseren of aan te passen om de nieuwe situatie met windparken. De middelen die in 2024 niet zijn uitgegeven zijn via een kasschuif naar 2025 overgeheveld.

Verduurzaming industrie en innovatie mkb

EG-regeling (Energie-efficiëntie Glastuinbouw)

Met de subsidie Energie-efficiëntie glastuinbouw (EG) kunnen glastuinders investeren in energiebesparende maatregelen/systemen. Hierdoor verminderen zij CO₂-uitstoot, werken zij mee aan de klimaatdoelen en aan een toekomstbestendige sector. Het volledige bedrag is uitgegeven in 2024.

Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI)

De Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI) is gericht op grotere CO₂-reducerende projecten, mede ten behoeve van de maatwerkaanpak, met alternatieve technologie die niet in de bestaande regelingen passen, vaak vanwege het unieke karakter. Projecten die net als bij de SDE++-regeling ook operationele ondersteuning nodig hebben, zoals elektrisch kraken of groene chemie. De beschikbare middelen uit het Klimaatfonds waren gereserveerd voor de openstelling van de NIKI in 2023. De openstelling van de NIKI is uitgesteld naar 2025 vanwege vertraging in de pre-notificatie bij de Europese Commissie. De middelen zijn daarom volledig doorgeschoven naar 2025.

Ondersteuning cluster 6

Ondersteuning van Cluster 6 is een pakket aan maatregelen en acties om de ETS plichtige Cluster6 bedrijven te helpen de transitie door te maken en daarmee te voldoen aan de CO₂reductiedoelstellingen voor 2030. Het is een meerjarige ondersteuning van de bedrijven. Om de specifieke knelpunten van deze bedrijven – waar ook netcongestie een grote belemmering is – aan te pakken wordt aan een regionale aanpak gewerkt.

In 2024 is de Clusterregisseur Cluster 6 gestart en het ondersteunende team opgebouwd. De ondersteuning door RVO is geïntensifieerd.

De casusaanpak waarbij een-op-een met een bedrijf een knelpunt wordt aangepakt met alle betrokken stakeholders is een aantal keren succesvol uitgevoerd. Er zijn een aantal succesvolle casussen uitgevoerd en een verdere opschaling en uitrol hiervan in de regioaanpak is voorbereid.

Ondersteuning mkb bij aangescherpte Energiebesparingsplicht

Het kabinet is van plan om de Energiebesparingsplicht aan te scherpen door de terugverdientijd te verlengen naar 7 jaar. Hierdoor zal het mkb naar verwachting meer energiebesparende maatregelen moeten nemen. Om het mkb te ondersteunen wordt een instrument ontwikkeld. Hiermee wordt de drempel van het mkb om energiebesparende maatregelen uit te voeren verlaagd. Deze maatregel moet in 2025 operationeel zijn. De middelen zijn gedeeltelijk doorgeschoven naar 2025 en 2026.

Topsector Energie Haalbaarheidsstudies (TSE)

De maatregel betreft het intensiveren van de reeds bestaande TSE industrie studies regeling. Dit is een regeling voor onderzoek naar de haalbaarheid van pilots, demonstratie of implementatie van innovatieve CO₂-reducerende technologie in de industrie. De haalbaarheidstudies zijn onderdeel van de regeling TSE industriestudies geworden. Met de uitbreiding van het budget kan de voorbereidende studies worden gedaan ter voorbereiding van duurzame investeringen voor CO₂-reductie. De regeling loopt nog door in het eerste kwartaal van 2025 en zal naar verwachting worden uitgeput.

Uitvoeringskosten maatwerkafspraken

Voor de maatwerkafspraken is er budget gereserveerd binnen het Klimaatfonds. Een voorwaarde voor het toekennen van deze reservering is een getekende Joint Letter of Intent (JLoI). In 2024 is er een JLoI getekend met Nobian waardoor er (middels een Incidentele Supplettoire Begroting (ISB)) middelen naar de KGG-begroting zijn overgeboekt. Op 19 december zijn de middelen ingezet middels een eerste een bindende maatwerkafpraak, gesloten tussen het Rijk en Nobian.

Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI)

De subsidieregeling Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI) ondersteunt met een subsidie investeringen die CO₂reduceren maar nog niet voldoende rendabel zijn. De openstelling van de regeling in 2024 liep door tot begin 2025 en is volledig uitgeput. Het lijkt erop dat de omvang van het huidige budget in de regeling ongeveer voldoende is. Bedrijven weten de regeling goed te vinden. Met name cluster 6 bedrijven maken veel gebruik van de regeling. De VEKI wordt in het eerste kwartaal van 2025 geëvalueerd en de resultaten daarvan zullen met de Tweede Kamer worden gedeeld. Bedrijven geven in de evaluatie aan dat er een directe relatie is met CO₂reductie op het bedrijf en de duurzame investeringen. Gemiddeld neemt de jaarlijkse CO₂emissie af met 0,5 mton CO₂ per € 100 mln subsidie.

Verduurzaming gebouwde omgeving

Aanpak kwetsbare wijken en dorpen versterken

Dit budget wordt aan de Regeling Lokale aanpak isolatie (Nationaal isolatie programma) toegevoegd en uitgegeven. Zie toelichting van het Nationaal Isolatie Programma voor verdere informatie.

Doe-het-zelf-vouchers

Dit budget is toegevoegd aan het Nationaal Isolatie Programma. Zie toelichting van het Nationaal Isolatie Programma voor verdere informatie.

Energiebesparende maatregelen

Het kabinet heeft bij de Voorjaarsnota 2022 besloten om in 2022 € 150,0 mln. voor de verdere ondersteuning van huishoudens bij het nemen van energiebesparende maatregelen en verdergaande isolatie te dekken vanuit het Nationaal Isolatieprogramma.

Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE)

(Stimulering van hybride warmtepompen bestaande bouw)

In het Meerjarenprogramma 2024 zijn middelen toegekend en zijn middelen gereserveerd voor de jaren 2027 t/m 2030. Deze middelen zijn toegevoegd aan de ISDE en zijn bedoeld voor o.a. een tegemoetkoming aan investeringen in zonneboilers, warmtepompen, energiebesparende isolatiemaatregelen, aansluiting op een warmtenet en een elektrische kookvoorziening. In 2024 is er besloten om middelen (circa € 243,0 mln.) te kasschuiven naar 2027-2030 om zo een realistischer beeld te geven van de uitgaven in 2024. Uiteindelijk is in 2024 middels Klimaatfonds middelen voor de ISDE bijna € 118,0 mln. uitgegeven.

Maatschappelijk vastgoed: Ondersteuning maatschappelijk vastgoed en Ontzorging en ondersteuning verenigingen van eigenaren

Ter ondersteuning van het maatschappelijk vastgoed is het bestaande ontzorgingsprogramma voortgezet en geïntensiveerd. Met dit programma worden alle kleine maatschappelijke vastgoedeigenaren ontzorgt. Vanuit het Klimaatfonds zijn middelen beschikbaar gesteld voor 2024 tot en met 2030. Het ontzorgingsprogramma wordt door de 12 provincies uitgevoerd. De middelen zijn volledig uitgekeerd aan de provincies inclusief de uitvoeringsbudget en de toegevoegde LPO-middelen. De middelen voor de uitfasering van slechte energielabels inclusief toegevoegde Lpo wordt uitgegeven via de regeling dumava. Vanuit het Klimaatfonds is meerjarig budget voor het ontzorgen en ondersteunen van VvE's beschikbaar gesteld. Voor het programma verduurzaming VvE's is meerjarig subsidie verstrekt aan de uitvoerder Milieu Centraal. Doel van de subsidie voor het programma verduurzaming VvE's is het oprichten van een landelijke kennis en expertise centrum verduurzaming VvE's om VvE's beter te kunnen

ondersteunen bij de grote verduurzamingsopgaven. Vanuit het kenniscentrum worden de gemeentes ook ondersteund met het ontwikkelen van een VvE-aanpak voor de verduurzaming. VvE's kunnen ook zelf bij het kenniscentrum toolkits opvragen en vragen stellen over een verduurzamingsproces.

Maatschappelijk vastgoed: subsidie DUMAVA

Vanuit het Klimaatfonds is € 237,5 mln. toegevoegd voor de regeling duurzaam maatschappelijk vastgoed. De belangstelling voor de regeling DUMAVA blijft groot. In totaliteit is het subsidieplafond verhoogd in 2024 voor de derde tranche DUMAVA met een kasschuif en zijn middelen voor de uitfasering van energielabel toegevoegd en is budget opgehoogd in het najaar. Daarnaast is de loon- en prijsbijstelling tranche 2024 verwerkt. Dit gaat om € 7,0 mln. voor de regeling dumava. De middelen voor portefeuille subsidie zijn verschoven naar 2027 en toegevoegd aan de DUMAVA. In totaliteit is € 318,0 mln. aangevraagd (met ruim 2100 aanvragen) en beschikt. € 1,3 mln. is niet meer tot betaling gekomen in 2024 en wordt begin 2025 betaald.

Nationaal Isolatie Programma (NIP), Aanpak kwetsbare wijken en dorpen versterken en ophoging budget NIP

De middelen voor lokale aanpak woningisolatie aan het NIP worden ingezet ter ondersteuning van wooneigenaren en gemengde VvE's om isolatie- en ventilatiemaatregelen te treffen. Voor 2024 is de tweede tranche beschikbaar gesteld en uitgekeerd aan gemeenten voor isoleren van 2026 duizend woningen. Voor 2024 is € 417,6 mln. van het Nationaal isolatie programma aan de Regeling Lokale aanpak woonisolatie toegevoegd vanuit het Klimaatfonds. Van de 342 gemeenten hebben 340 voor de tweede tranche een aanvraag gedaan. De middelen zijn volledig in 2024 via specifieke uitkeringen uitgekeerd aan de gemeenten. € 3,2 mln. van het totale budget betreft overlopende verplichtingen die in 2025 tot betaling komen. Daarnaast is € 13,6 mln. gerealiseerd naar de Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE), € 3,9 mln. naar de regeling natuurvriendelijk isoleren en € 1,0 mln. aan de regeling doe-het-zelvers vanuit het Klimaatfonds. Het budget van SVVE is geschoven naar latere jaren. De middelen voor doe-het-zelver die via dit instrument loopt en natuurvriendelijk isoleren zijn uitgegeven.

Dit budget wordt aan de Regeling Lokale aanpak isolatie (Nationaal isolatie programma) toegevoegd voor € 49,9 mln. en zijn in 2024 via specifieke uitkeringen uitgekeerd aan de gemeenten. €40,7 mln. is toegevoegd aan de Regeling specifieke uitkering natuurvriendelijk isoleren en uitgekeerd aan de Provincies voor het opstellen van soortenmanagement plannen door gemeenten en ondersteunende taken van de provincies.

Onverdeeld

Burgerforum

Het kabinet Rutte IV heeft kort na vaststelling van deze middelen een demissionaire status gekregen. De demissionaire Minister voor klimaat en energie heeft daarom destijds de keuze gemaakt om de voorbereidingen op een lager tempo op te zetten dan eerder was voorzien. Het gevolg hiervan is dat er dit jaar weinig voorbereidingen zijn getroffen waar uitgaven mee gepaard gingen. Het kabinet voorzag eerder een snelle start.

Wetenschappelijke Klimaatraad

De Wetenschappelijke Klimaatraad is een onafhankelijk, wetenschappelijk adviescollege dat gevraagd en ongevraagd advies geeft aan regering of parlement over het te voeren klimaatbeleid. Daarnaast brengt de Wetenschappelijke Klimaatraad ten minste advies uit ter voorbereiding van het vijfjaarlijkse Klimaatplan (zoals bedoeld in de Klimaatwet, artikel 3, eerst lid).

Bijlage 2: Moties en toezeggingen

Deze bijlage bevat de stand van zaken van alle nieuwe moties en toezeggingen sinds de peildatum (augustus 2022) van de gelijknamige bijlage bij de ontwerp-begroting, de nog openstaande moties en toezeggingen uit voorgaande jaren en de moties en toezeggingen die sinds de genoemde peildatum zijn afgehandeld. Uitgangspunt van de bijlage is dat deze de actuele stand van zaken rond moties en toezeggingen weergeeft en aansluit op de eerder hierover verstrekte informatie.

Tabel 25 Door de Staten-Generaal aanvaarde moties

Door de Staten-Generaal aanvaarde moties

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Segers Hermans	Verzoekt de regering de Kamer bij de vormgeving van het klimaat- en transitiefonds en stikstofonds nadrukkelijk te betrekken, recht te doen aan haar budgetrecht, en vooruitlopend op de instellingswetten een proeve van beide fondsbegrotingen op Prinsjesdag 2022 aan de Kamer voor te leggen.	19 Januari 2022	Kamerstuk II 2021-2022, 35788 , nr. 137	Afgedaan met indicatieve vaststelling van de begrotingsstaat van het Klimaatfonds voor het jaar 2023
Heinen Grinwis	Verzoekt de regering een horizonbepaling voor beide fondsen op te nemen in beide instellingswetten zodat wettelijk verankerd is dat deze fondsen eindig zijn.	8 Maart 2022	Kamerstuk II 2021-2022, 35925 , nr. 148	Afgedaan met het wetsvoorstel Tijdelijke wet Klimaatfonds (Kamerstuk II 2022-2023, 36274 , nr. 2).
Heinen Grinwis	Verzoekt de regering in het besluitvormingsproces over de uitgaven uit het klimaat- en transitiefonds en stikstofonds objectieve toetsing op doelmatigheid en doeltreffendheid, bijvoorbeeld door middel van maatschappelijke kosten-batenanalyses, voorwaardelijk te maken en dit te verankeren in de bij deze fondsen behorende spelregels.	8 Maart 2022	Kamerstuk II 2021-2022, 35925 , nr. 149	Afgedaan met het wetsvoorstel Tijdelijke wet Klimaatfonds (Kamerstuk II 2022-2023, 36274 , nr. 2).
Boucke	Verzoekt de regering om zo snel mogelijk, maar uiterlijk februari 2023, de definitieve kaders en voorwaarden voor aanvragen en bestedingen uit het klimaatfonds met de Tweede Kamer te delen; verzoekt de regering om in ieder geval als voorwaarde op te nemen dat de besteding bijdraagt aan 60% CO ₂ -reductie in 2030 of klimaatneutraliteit in 2050.	23 November 2022	Kamerstuk II 2022-2023, 36200 , nr. 49	Afgedaan met het wetsvoorstel Tijdelijke wet Klimaatfonds (Kamerstuk II 2022-2023, 36274 , nr. 2).
Erkens	Verzoekt de regering bovenstaande trajecten zo snel mogelijk te starten en hiervoor bij de Voorjaarsnota de middelen voor kernenergie verder aan te vullen richting minimaal de 50 miljoen uit het coalitieakkoord en dit te dekken uit de daarvoor bestemde middelen in het klimaatfonds.	23 November 2022	Kamerstuk II 2022-2023, 36200 , nr. 49	Afgedaan met Voorjaarsnota 2023, kamerstuk II 2022-2023, 36350, nr.1
Leijten Thijssen Kröger Van Raan Koekkoek	Verzoekt de regering een onafhankelijke toets te laten doen voor aangegane verplichtingen of	23 November 2022	Kamerstuk II 2022-2023, 36200 , nr. 42	Afgedaan met de voorjaarsbesluitvorming Klimaat, ontwerp-MJP 2024 Klimaatfonds (Kamerstuk II 2022-2023, 32813 , nr. 1230).

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	uitgaven uit het klimaatfonds, zolang er nog geen wet op het klimaatfonds bestaat.			
Grinwis	Verzoekt de regering in het aangekondigde pakket aanvullende maatregelen komend voorjaar de omslag naar in Nederland geteelde biograndstoffen in de bouw te versnellen en daartoe een voorstel uit te werken uitgaande van subsidiëring uit het klimaatfonds en normering, bijvoorbeeld door aanpassing van het Bouwbesluit en de daarin vastgelegde bepalingsmethode Milieuprestatie Gebouwen ten faveure van biobased bouwen.	1 Mei 2023	<i>Kamerstuk II</i> 2022-2023, 36200 , nr. 83	Afgehandeld met Kamerbrief normering circulair bouwen (van 4 oktober). Normering circulair bouwen en standaardisatie uitvraag duurzame woningbouw Nummer: 32 847, nr. 265
Erkens Boucke	Verzoekt de regering te monitoren waar burgers en bedrijven tegen aanlopen bij het indienen van een subsidieaanvraag alsook waar op dit moment het overzicht van subsidieregelingen gebrekkig is; verzoekt de regering de uitkomsten van deze monitor te betrekken bij het opzetten van nieuwe regelingen onder andere gefinancierd uit het Klimaatfonds, om zo aan de voorkant al te zorgen voor eenvoudigere aanvraagtrajecten.	4 Juli 2023	<i>Kamerstuk II</i> 2022-2023, 36274 , nr. 37	Afgedaan met het definitieve MJP 2024 dat een bijlage is bij de proeve van begroting 2024
Boucke	Verzoekt de regering om te regelen dat de fondsbeheerder betrokken blijft bij de uitwerking van toegekende maatregelen en te verzekeren dat aan de gestelde beoordelingscriteria blijft worden voldaan.	4 Juli 2023	<i>Kamerstuk II</i> 2022-2023, 36274 , nr. 38	Afgedaan met het definitieve MJP 2024 dat een bijlage is bij de proeve van begroting 2024
Thijssen Kröger	Verzoekt de regering om, met inachtneming van de reflectie van experts over de sociaaleconomische gevolgen, bij het Meerjarenprogramma 2024 de klimaattransitie rechtvaardig vorm te geven, met daarbij speciale aandacht voor: - een betaalbare energierekening; - eerlijke verdeling van subsidie tussen lage en hoge inkomens; - omscholing van werknemers en toeleiding naar nieuw werk; - de vervuiler betaalt.	4 Juli 2023	<i>Kamerstuk II</i> 2022-2023, 36274 , nr. 42	Afgedaan met het definitieve MJP 2024 dat een bijlage is bij de proeve van begroting 2024
Kröger Thijssen	Verzoekt de regering in regelingen gericht op de ombouw van industrie, zoals beschreven in perceel 5 (NIKI en maatwerk) als voorwaarde op te nemen een route naar klimaatneutraliteit van het bedrijf die in lijn is met de doelstellingen van de Klimaatwet, of hogere doelstellingen in het recht van de Europese Unie. Verzoekt de regering om als ontvangers van subsidie niet aan de subsidieverplichting blijken te voldoen, de subsidie terug te vorderen.	4 Juli 2023	<i>Kamerstuk II</i> 2022-2023, 36274 , nr. 43	Afgedaan met het definitieve MJP 2024 dat een bijlage is bij de proeve van begroting 2024

Door de Staten-
Generaal
aanvaarde
moties

Indieners	Omschrijving van de motie	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Grinwis Stoffer	Verzoekt de regering om in het jaarlijkse Meerjarenprogramma Klimaatfonds dan wel in de jaarlijkse Klimaatnota overzicht te bieden, samenhang aan te brengen en in te zetten op synergie tussen alle ingezette relevante sporen, programma's en financiële arrangementen, waardoor de Kamer haar controlerende taak en budgetrecht beter kan uitoefenen.	4 Juli 2023	<i>Kamerstuk II 2022-2023, 36274, nr. 45</i>	Afgedaan met brief: kamerstukken 2023-24 32813-1401
Grinwis Van der Plas	Verzoekt de regering het ontwikkelen en trainen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt te stimuleren en hierover, samen met de bewindspersonen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, met concrete voorstellen te komen.	4 Juli 2023	<i>Kamerstuk II 2022-2023, 36274, nr. 46</i>	Onderhanden
Thijssen Kröger	Verzoekt de regering om een commissie van experts te laten reflecteren op de sociaaleconomische gevolgen van het meerjarenprogramma 2024 in lijn met de rechtvaardigheidsprincipes uit het WRR-rapport over klimaatrechtvaardigheid en deze reflectie de Kamer samen met het meerjarenprogramma te doen toekomen.	4 Juli 2023	<i>Kamerstuk II 2022-2-23, 36274, nr. 42.</i>	Aangehouden
Thijssen Kröger	Verzoekt de regering om in het meerjarenprogramma 2024 de regelingen voor het bedrijfsleven – uitgezonderd het midden- en kleinbedrijf – zo vorm te geven dat er financieringsinstrumenten gekozen worden die het mogelijk maken om een proportioneel deel van de profijten die het bedrijfsleven dankzij de middelen uit dit fonds behaalt, terug te laten vloeien als inkomsten van het Rijk of op een andere manier de maatschappij hiervan te laten meeprofiteren, en financiering terug te vorderen als aan verplichtingen niet wordt voldoen, en hier alleen gemotiveerd van af te wijken.	4 Juli 2023	<i>Kamerstuk II 2022-2023, 36274, nr. 44</i>	Aangehouden

Tabel 26 Door bewindslieden gedane toezeggingen

Door bewindslieden gedane toezeggingen

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De minister voor Klimaat en Energie zal voor de Voorjaarsnota een brief aan Tweede en Eerste Kamer zenden over een robuust mechanisme in het Klimaatfonds voor besluitvorming en governance.	Debat Regeringsverklaring Eerste Kamer 15 februari 2022	Afgedaan met Kamerstuk 29 826, nr. 146
Het Kabinet zal zowel voor de het Klimaatfonds als het Stikstofonds een instellingswet indienen, zodat een volwaardige parlementaire behandeling kan worden doorlopen.	Debat Regeringsverklaring Eerste Kamer 15 februari 2022	Afgedaan met Kamerstuk 36 274, nrs. 1 en 2, Kamerstuk 36 277, nr. 1 en 2
De Minister van EZK heeft toegezegd in 2023 een speelveldtoets voor de industrie uit te voeren.	Parlementaire agenda [27-01-2022] - CD Fit Onderhanden for 55 - CBAM en ETS	
De Minister van EZK zegt toe de Kamer te informeren over het klimaatfonds en mogelijke overlap en of samenloop met en tussen bestaande fondsen uiterlijk voor Prinsjesdag.	Parlementaire agenda [07-04-2022] - CD Verduurzaming industrie	Afgedaan met Kamerstuk 35 925, nr. 33
De minister zal de Kamer nog deze zomer informeren over opschalingsinstrumenten voor waterstof, ondersteuning elektrolyse vanuit klimaatfonds en planning en openstellingen van regelingen	Parlementaire agenda [22-06-2022] - CD Energieraad	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 1060
De Minister voor KenE zegt toe, in de volgende «Fit for 55»-voortgangsbrieven nader in te gaan op het speelveld rond de sociaalklimaatfondsmethoden.	Parlementaire agenda [27-01-2022] - CD Fit for 55 - CBAM en ETS	Afgedaan met Kamerstuk 22 112, nr. 3409
(Volt) in het format van de fiches een motiveringsplicht op te nemen zodat duidelijk is tussen welke partijen (bedrijven en andere nongouvernementele organisaties) en welke bewindspersonen communicatie is geweest.	Parlementaire agenda [04-07-2023] – Debat Tijdelijke wet Klimaatfonds	Afgedaan met het definitieve MJP 2024 dat een bijlage is bij deze proeve van begroting 2024
(GL) jaarlijks onafhankelijk advies aan te vragen bij PBL voor het meerjarenprogramma.	Parlementaire agenda [04-07-2023] – Debat Tijdelijke wet Klimaatfonds	Afgedaan met het gewijzigd wetsvoorstel Tijdelijke wet Klimaatfonds (Kamerstuk I, 2022-2023, 36274, A) en het definitieve MJP 2024.
(SP) in het ficheformat opnemen waar middelen neerslaan en in hoeverre er sprake is van klimaatrechtvaardigheid.	Parlementaire agenda [04-07-2023] – Debat Tijdelijke wet Klimaatfonds	Afgedaan met het definitieve MJP 2024 dat een bijlage is bij de proeve van begroting 2024
(VVD) Bij de voorjaarsbesluitvorming 2024 (tbv MJP 2025) zullen kernenergie middelen bestemd worden (4,6 miljard).	Parlementaire agenda [04-07-2023] – Debat Tijdelijke wet Klimaatfonds	Afgedaan met het definitieve MJP 2025 dat een bijlage is van de Klimaatfondsbegroting 2025
(D66) bij voorjaar 2024 toelichting of en zo ja hoeveel publiek geld er nog nodig is voor kernenergie (of in ieder geval zo concreet mogelijk maken).	Parlementaire agenda [04-07-2023] – Debat Tijdelijke wet Klimaatfonds	Afgedaan met het definitieve MJP 2025 dat een bijlage is van de Klimaatfondsbegroting 2025